

Filozofie, ekonomie, politologie, sociologie, psychologie, historiografie

MARATHON

Zvláštní číslo/2009

číslo 92

**Teoretický časopis věnovaný otázkám postavení
člověka ve světě, ve společnosti, v současném dění**

Obsah:

1. ÚVODNÍ POZNÁMKA	2
2. PŘÍSPĚVKY NA SEMINÁŘ	3
ETICKÝ ROZMĚR EKONOMICKÉ VĚDY I GLOBÁLNÍ SOUTĚŽE (ZUZANA DŽBÁNKOVÁ)	3
DUCHOVNÍ VÝZVY GLOBALIZACE (STANISLAV HECZKO)	6
SOUDOBÁ GLOBALIZACE A SKUTEČNÉ EFEKTY FLEXIBILITY (PAVEL JANÍČKO)	9
MÍR A VÁLKA V KONTEXTU GLOBALIZACE (ROMAN MÍČKA)	13
POZNÁMKY KE SPOLEČENSKÝM SOUVISLOSTEM GLOBALIZACE S DŮRAZEM NA NÁBOŽENSTVÍ (JÁN MIŠOVIČ)	19
DIMENZE A PERSPEKTIVY SOUDOBÉ GLOBALIZACE (PAVEL ŠIRŮČEK)	21
SOUDOBÁ GLOBALIZACE VE SVĚTLE KOMPENDIA SOCIÁLNÍ NAUKY CÍRKVE (JAROSLAV ŠETEK)	28
„DUCHOVNÍ“ ROZMĚR GLOBALIZACE (JAN ZEMAN)	32
O autorech:	34

MARATHON

Internet: <http://www.valencik.cz/marathon>
<http://misc.eunet.cz/marathon>

Vydává:

Radim Valenčík
jménem Otevřené společnosti příznivců
časopisu MARATHON

Vychází od listopadu 1996

Registrační značka: MK ČR 7785

ISSN 1211-8591

Redigují:

Vladimír Prorok
e-mail: prorok@vse.cz
Pavel Širůček
e-mail: sirucek@vse.cz
Radim Valenčík (224933149)
e-mail: valencik@cbbox.cz

Redakce a administrace:

Radim Valenčík, Ostrovní 16
110 00 Praha 1
tel.: 224933149
e-mail: valencik@cbbox.cz

MARATHON is a bi-monthly Internet magazine founded in Prague at the end of 1996. Its aim is to help to clarify, from central and east European perspective, the reasons of present entanglement of the world developments, and participate in the search for prospective solutions.

About 120 authors contribute to the magazine on a regular basis and more write for it occasionally. So far MARATHON has been published in Czech with occasional documentation annexes in English or German. English summaries of articles are envisaged based on specific interests of readers.

Themes most often treated in the magazine include human capital, investments in education and other forms of human capital, nature and consequences of globalization, new approaches in economic theory (an attempt for synthesis of seemingly disparate concepts of K. Marx, J. Schumpeter, M. Friedman, G. Becker and R. Reich with regard to role played by innovations and the search for new space for economic growth), etc. Several specific projects of human capital investments have been developed on the basis of concepts analyzed in MARATHON.

The magazine can be accessed at:

<http://valencik.cz/marathon>

E-mail contact: valencik@cbox.cz

Do rukou se vám dostává časopis Marathon Zvláštní číslo z roku 2008. Jako obvykle, nejdřív některá základní sdělení:

- Zatím je časopis šířen finančně nenáročnými formami - několik xerokopií, prostřednictvím disket, zasílán prostřednictvím fax modemu, prostřednictvím sítě INTERNET (<http://valencik.cz/marathon>).

- Časopis vychází jednou za dva měsíce, vždy 15. dne prvního z dvojice měsíců, které jsou po sobě. Nejbližší řádné číslo (1/2010) bude vydáno a objeví se na Internetu 15. ledna 2010.

- Rozsah časopisu je 40 stran tohoto formátu, což odpovídá přibližně 120 stranám standardního formátu.

- Kontaktní spojení, na kterém lze získat podrobnější informace o časopisu, vyjádřit připomínky, zaslat příspěvek apod., je (prozatím) prostřednictvím domácího telefonu: 224933149 (R. Valenčík).

- Příspěvky, případně připomínky a náměty, vzkazy redakci apod. lze rovněž zasílat na e-mailovou adresu: valencik@cbox.cz.

- V srpnu 1997 byl Marathon registrován ministerstvem kultury ČR, na vyžádání je distribuován užšímu okruhu čtenářů v běžné časopisecké podobě, je rovněž k dispozici v Národní knihovně v Praze Klementinu.

- V časopisu jsou uveřejňovány materiály vzniklé při řešení projektu GA ČR Investování do sociálního kapitálu a efektivnost (402/06/1357).

- Od počátku roku 2006 je Marathon vybaven redakčním systémem, prostřednictvím kterého lze zveřejňovat příspěvky a reagovat na již uveřejněné příspěvky.

- Příspěvky uveřejňujeme vždy recenzované, zpravidla včetně recenze (příp. ohlasu).

1. Úvodní poznámka

Dne 25. 4. 2009 se uskutečnil na Teologické fakultě JČU v Českých Budějovicích pracovní seminář s názvem *Duchovní a další dimenze soudobé globalizace*. Interdisciplinární seminář pod záštitou TF JČU organizovali J. Šetek, R. Míčka a P. Sirůček. Na akci samotné vystoupili další učitelé a posluchači TF JČU.

Se svolením autorů i organizátorů vydáváme soubor osmi diskutovaných podkladových materiálů - v abecedním pořadí - jako sborník ze semináře a současně jako Zvláštní číslo Marathonu (pro rok 2009).

Autory zde publikovaných příspěvků jsou teoretičtí i praktičtí ekonomové, sociologové, ekologičtí ekonomové i teologové či odborníci na etiku. Pestrost témat dokumentuje mnohorožměrnost a konfliktnost procesů soudobé globalizace. Tato se, mimo jiné, vyznačuje rychlou proměnlivostí a silnou ambivalencí. Přehlíženy by přitom neměly být - vedle stránky ekonomické či politické - i další rozměry fenoménu globalizace. A to včetně mnohdy nedoceňovaných aspektů etických, hodnotových, ale i duchovních.

U jmen autorů publikovaných příspěvků je vždy uváděn emailový kontakt, na který je možné zasílat veškeré náměty, kritiky či doplnění. Za všechny připomínky autoři předem děkují.

2. Příspěvky na seminář

Etický rozměr ekonomické vědy i globální soutěže

Zuzana Džbáňková (dzbank@vse.cz)

Nepřehlédnutelnou determinantu současného života jsou procesy globalizace. Ačkoliv neexistuje přesné vymezení tohoto pojmu a diskutuje se o časovém určení počátku jejích etap, nebo směřování vývoje, je jisté, že globalizace významně zasahuje všechny oblasti lidské existence. Nejde však pouze o technicko-ekonomické změny, které ji provází, ale i o rozsáhlé společensko-kulturní, mentální a náboženské proměny, vyžadující naši plnou pozornost.

1. Globalizace - tradiční pojetí

Globalizace (G) je dynamický a nerovnovážený proces, jehož zkoumání často bývá nahrazováno vírou. Současná fáze je charakterizována dominancí nadnárodních společností, liberalizací a rozvíráním nůžek mezi bohatstvím a chudobou [10]. Relativní rovnováha mezi kapitálem a prací je stále více vychýlována k dominanci kapitálu. Kriticky bývá poukazováno na **absenci obecného kritéria pro hodnocení procesů G a jejich rozporných dopadů**. Diskutována jsou kritéria obecně humánní či pokroku, včetně **opomíjené etické a morální dimenze procesů G** [5].

V tradičním pojetí je G logickým vyústěním vývoje světového hospodářství, jehož **motivem je zisk a stálý ekonomický růst**. Reálná existence globálních problémů (populační, chudoby, zaostalosti, ekologický, ale i hrozba terorismu atd.), však potvrzuje, že předpoklad hodnotové neutrality standardní neoklasické ekonomie a utilitární zaměření člověka směřující ke stálému stupňování zisku a spotřeby může v podmínkách postupující internacionalizace a interdependence **vést k celosvětovým ekonomickým a sociálním otřesům a konfliktům**.

2. Etika a ekonomie

Etické a morální aspekty jsou vždy přítomné i v ekonomické vědě. Společenskovědní disciplína totiž nemůže být nikdy zcela prostá hodnotících soudů. **Tradicie etického přístupu v ekonomii** je stará jako první pokusy ekonomický život popsat. Nalézání etických principů bylo spojeno s hledáním přirozené spravedlnosti a spravedlivého uspořádání již v období starého Řecka či středověku. Později zájem o etické problémy ustupuje do pozadí, přestože ekonomické myšlení, resp. věda byly po dlouhou dobu odvětvím morální filozofie. Po celý starověk i středověk byly ekonomické názory podřízeny etickým a morálním hodnotícím soudům. **Redukce ekonomického myšlení o morální rozměr** souvisí se snahami popsat a řešit reálné problémy kapitalistického ekonomického systému a osamostatněním ekonomie jako vědy, resp. s úvahami o racionalitě chování a později zejména s axiomatizací [9].

Ekonomii však nelze chápat jako „mravně“ sterilní disciplínu, neboť veškerá lidská činnost je determinována sociálním a kulturním prostředím, v jehož rámci se utvářejí zkušenosti i hodnotový systém, jenž hraje významnou roli v procesu motivace a rozhodování. Člověk činí **rozhodnutí nejenom na základě racionality, ale i citů, jenž jsou jeho součástí**. Eticky orientovaná motivace je v dílech světových ekonomů obsažena v různých proporcích [9]. Etické otázky vystupují do popředí zejména u autorů, kteří se zabývají vývojem ekonomického myšlení a v dílech představitelů alternativních sociálně-ekonomických teorií.

Sen [7] uvažuje o dvou poznávacích zdrojích ekonomie. **Etický přístup** pojímá etiku ve smyslu endogenního faktoru, ovlivňujícího ekonomický život zevnitř (s počátky u Aristotela, dále u A. Smitha, J. S. Milla či K. Marxe). **Inženýrský přístup** nastupuje až v moderní industriální éře, hledá racionální prostředky k dosahování již předpokládaných cílů a etické aspekty pojímá jako exogenní dané faktory (sem řadí L. M. E. Walrase, A. A. Cournota či D. Ricarda). Ve standardním myšlení **dnes převládá inženýrská linie, mnohdy potlačující etickou tradici**.

Sen považuje oba přístupy za významné, přitom žádný ekonomický směr či škola se ale nevyvíjely v čisté podobě. Podle Sena „*propast, která se mezi ekonomikou a etikou otevřela, moderní ekonomii podstatně ochuzuje ... ekonomická věda by mohla dospět k lepším výsledkům, pokud by věnovala větší a explicitní pozornost etickým úvahám, které lidské chování formují*“ ([7], s. 18 - 19).

3. Etický rozměr globalizace a globální pravidla

Nezbytnost **respektování etických aspektů ekonomických činností** jde ruku v ruce s procesy G. Globální soutěž poskytuje ekonomickým hráčům řadu příležitostí, ale i rizik. Mezi **základní charakteristiky globálního trhu** patří sílící konkurence a provázanost. Za nejlepší konkurenční strategii přitom mnohé moderní přístupy označují **chování v souladu s principy společenské odpovědnosti**, které přináší firmě řadu výhod a zisků především nefinanční podoby. Společenská odpovědnost firem (CSR) je trendem, který akcentuje změnu orientace z krátkodobých na dlouhodobé cíle, z maximálního na optimální zisk. CSR fakticky nemá žádné konkrétní vymezující hranice a je založena na dobrovolnosti. Firmy se chovají transparentně a respektují potřeby vnitřního i vnějšího prostředí. Základním předpokladem je integrace strategie, jež zohledňuje ekonomický, sociální a environmentální aspekt podnikání a je příspěvkem firem k trvale udržitelnému rozvoji [1]. S teorií i praxí CSR je však spojena **řada závažných problémů a úskalí**, a ani nelze tento koncept považovat za všeřešící.

G se vyznačuje **rychlou proměnlivostí**, jež vytváří nové podmínky nejenom pro podnikání. Zvýšený tlak ekonomických, technologických a ekologických výzev, stejně jako změny politicko-sociální dávají podnikům stále více pociťovat nutnost hledání konkurenční výhody. V důsledku rostoucího vlivu informačních, komunikačních a moderních dopravních systémů lze komunikovat na obrovské vzdálenosti v reálném čase. Limitujícím faktorem přestává být i přeprava zboží. Volný pohyb zboží podporují i prohlubující se liberalizační tendence v obchodních vztazích.

G však ovlivňuje nejen pohyb kapitálu a zboží, ale také výměnu lidí a myšlenek. Vědecký výzkum je a technický vývoj probíhá v rozhodující míře v globálním propojení. Díky počítačovým a komunikačním prostředkům disponuje světová komunita obrovským množstvím dostupných znalostí. Bylo dosaženo enormní produktivity a urychlení vývoje, ale i celosvětového měnového a ekologického propojení, růstu migračních proudů, vysoké globální mobility pracovních míst a rozhodovacích center. Roste význam vysoce kvalifikované pracovní síly. Pro udržení a zvýšení konkurenční schopnosti na globálním trhu se musí každá ekonomika věnovat **rozvoji lidských zdrojů a rozvíjet vzdělávání a připravovat ekonomicky aktivní občany pro práci a život v informační a znalostní společnosti** [5]. I zde však bývá opomíjena dimenze etická, resp. morální, či duchovní.

Zároveň dochází ke zpochybnování i nevratnému ničení tradičních hospodářských a společenských struktur. V celosvětovém měřítku dochází k **přerodělování šancí a zátěží**. Dochází k nekontrolovanému transferu finančního kapitálu, zároveň globalizací významně získávají ti, kdo mají lepší předpoklady k růstu. Globálně spotřeba roste, mimo spotřební explozi však zůstává minimálně 20 % nejchudších světa. Spotřeba v těchto společnostech dokonce dále klesá. V rozvinutých průmyslových zemích rostou rozdíly v příjmech, roste nebo neklesá nezaměstnanost. Je to způsobeno jak rozvojem technologií a uplatňováním lepších metod podnikového řízení, tak zejména **přesunem výroby a služeb do zemí světové semiperiferie a periferie** [10].

Procesy G vykazují další **eticky rozporné dopady**. Nárůst neviditelnosti soukromého vlastnictví, neviditelnost dopadů jednání účastníků trhu spolu s oslabením role národních ekonomik a rozvojem nadnárodních společností vyvolávají **potřebu respektování globální odpovědnosti**. Ve světovém měřítku je spatřováno nebezpečí „srážky civilizací“, dochází k růstu kulturních antagonismů v důsledku migrace, nezaměstnanosti a destrukce životního prostředí. Formování sociálních vztahů (vlivem médií, informačních technologií a prudce probíhajících společenských změn) a národní a kulturní společenství jsou neukotvena a zažívají „**globalizační šok**“ [5].

Materiální vztahy dnes požívají radikální vývoj, za kterým citelně **pokulhávají koexistenční mechanismy, jak legislativní, tak etické**. Soudobé rozporné globalizační procesy přinášejí celou řadu aspektů, jež vytvářejí naléhavou potřebu nastolení rovnováhy mezi tržním altruismem a egoismem v planetárním rozměru a potřebu jisté míry regulace.

Vzhledem k tomu, že hlavními aktéry G jsou nadnárodní společnosti, nejvyspělejší průmyslové státy a jejich uskupení a mezinárodní organizace (WTO, MMF aj.), oslabují se pozice národních států a především roste nerovnost v přístupu k celkovému společenskému růstu a prohlubuje se propast mezi tzv. bohatým Severem a chudým Jihem. Rostoucí ekonomická moc nadnárodních společností, nárůst neviditelnosti soukromého vlastnictví (odpovědný vlastník je nahrazen neodpovědným anonymním investorem), nárůst efektu neviditelnosti dopadů jednání účastníků trhu, nárůst složitosti moderních trhů související s technickým rozvojem a právě s anonymitou výrobců a prodejců apod., vyvolává **potřebu respektování morálního rozměru G**.

Nezbytné nastolení globálních pravidel je předpokladem k nalezení a aplikování mechanismů, které by tlumily důsledky nerovnovážné závislosti zemí či skupin zemí a zmírnily základní rozpor mezi razantním vědecko-technicko-ekonomickým vývojem, doprovázeným vysokými riziky a také škodami na jedné straně a mezi nedostatečně probíhajícími změnami lidských postojů a způsobů chování na straně druhé [1], [5], [10].

Soudobá G zásadně modifikuje všechny sféry života. Globální účinnost všech rozhodnutí si žádá přijetí odpovědnosti celého lidského společenství a změnu paradigmatu. Kritický Etzioni [6] zdůrazňuje, že ekonomické chování se neřídí pouze racionálním kalkulem individuálního užitku, ale i všudypřítomnými etickými hledisky. Namísto teorie budované na egoismu „*Já*“, pak navrhuje **paradigma na „vštrícném**

společnosti“, s deontologií „Já“ + „My“. Nutno však připomenout, že ani tento přístup zatím nepředstavuje obecněji přijímanou alternativu ke standardnímu konceptu individualistické (a maximalizační) racionality homo oeconomicus [9]. Ekonomie stále zůstává v zajetí karteziánského dědictví.

Neoklasický optimalizační princip mnohdy vede k preferování „morálně hraničních“ rozhodnutí, s řadou závažných konsekvencí [9]. Předpoklad hodnotové neutrality, utilitární zaměření člověka, honba za ziskem a nesmyslný konzum i plýtvání může vést (a již vede) k celosvětovým sociálním konfliktům.

Nejenom problémy kvantitativního růstu, trvale udržitelné budoucnosti, nebo globální účinnost všech rozhodnutí si tak žádají **přijetí odpovědnosti lidského společnosti, včetně proměn paradigmatu. Hledání nového paradigmatu** stále zůstává velkou výzvou – „Čím více lidí přijímají neoklasické paradigma jako návod pro své chování, tím více je jejich schopnost udržet tržní ekonomiku omezena“ ([6], s. 214).

4. Několik úvah na závěr

Často se ozývá volání po **spoutání procesů G**, po nastolení globálních pravidel. Máme samozřejmě na mysli G v tradičním (tj. oficiálním) pojetí - tedy **G v pojetí západní civilizace**. Perspektiva vidění světa byla určena dělbou moci. Globálního hospodářství se podřizuje jedinému zákonu a to, zákonu maximalizace zisku, jenž determinuje veškeré lidské životní úsilí a jeho výsledky. A vyčleňuje ty úspěšné **v duchu principů svérázného ekonomického darwinismu**. Určování pravidel lidského chování, určování společenského řádu bylo vždy spoutáno s mocí vládnoucích elit. A také vazba společnosti a náboženství nebyla nikterak nahodilá. Jaká by však měla být pravidla globální společnosti a existuje vůbec autorita disponující potenciálem tato pravidla určit? Měla by tato pravidla mít charakter zákonů, nebo by měla být součástí morálního povědomí lidí v globální společnosti? Jakou roli zde mohou sehrát **dialog, odpovědnost, vzájemnost** a korekce zpětnou vazbou?

Literatura

[1] **Dušková, I.; Džbánková, Z.:** *Etická dimenze institucionálních změn (vybrané problémy)*. Praha, Oeconomica - VŠE v Praze 2005.

[2] **Dušková, I.; Džbánková, Z.:** *Etická dimenze institucionálních změn II (praktikum)*. Praha, Oeconomica - VŠE v Praze 2006.

[3] **Džbánková, Z.:** Etické aspekty ekonomického prostředí ČR v procesu připojování k EU - teoretický pohled a praktické zkušenosti. *Marathon*, 2003, č. 6. <http://www.marathon.webnode.cz>.

[4] **Džbánková, Z.:** The Ethical Dimension of Globalization. *Marathon*, 2007, č. 2. <http://www.marathon.webnode.cz>.

[5] **Džbánková, Z.; Sirůček, P.:** Práce a kapitál v soudobé fázi globalizace - teoretický a etický rozměr (vybrané problémy). In: Kolektiv autorů: *Svět práce a kvalita života v globalizované ekonomice*. CD - sborník z mezinárodní vědecké konference konané v Praze 13. - 14. 9. 2007. Praha, FPH VŠE v Praze 2007.

[6] **Etzioni, A.:** *Morální dimenze ekonomiky aneb k nové ekonomii*. Praha, Victoria Publishing 1995.

[7] **Sen, A. K.:** *Etika a ekonomie*. Praha, Vyšehrad 2002.

[8] **Sirůček, P.:** Globální kapitalismus a iluze trvalé udržitelnosti. *Marathon*, 2000, č. 4. <http://www.marathon.webnode.cz>.

[9] **Sirůček, P.; Džbánková, Z.:** Racionalita a etická dimenze v ekonomických teoriích (vybrané problémy). *Ekonomie a Management*, 2006, č. 3.

[10] **Sirůček, P.; Heczko, S.:** Globalizace - vybrané teoretické aspekty. *Ekonomie a Management*, 2006, č. 4.

Duchovní výzvy globalizace

Stanislav Heczko (heczo.stanislav@seznam.cz)

1. Duchovní a náboženský rozměr globalizace

Procesy, které charakterizují současný svět, bývají nejčastěji shrnovány pod pojmem globalizační. Globalizační procesy spojují civilizační centra s nejdlejšími kouty světa, a proto lze oprávněně hovořit o dnešním světě jako o „globální vesnici“. A považovat současnou dobu za **éru globalizace**. Nejvýstižněji lze podle mne globalizaci charakterizovat jako „*proces integrace společnosti na celosvětové úrovni, která nově zastřešuje nynější národní, regionální i místní systémy*“ ([11], s. 1). Všichni jsme stále závislejší jeden na druhém, neboť všichni jsme propojeni nesčetnými materiálovými, informačními i energetickými vazbami. Sice hnacím motorem současné integrace je globalizace ekonomických aktivit, nicméně integrace probíhá i v dalších oblastech života společnosti a směřuje k ustanovení jednotného ekonomického, sociálního a politického světového řádu. Globalizaci můžeme tak považovat za komplexnější a vyšší formu či etapu internacionalizace, která zahrnuje i funkcionální integraci mezinárodně rozptýlených společenských aktivit.

Celkově se tedy ukazuje, že globalizace by se měla chápat jako komplexní a multidimenzionální společenský proces, který **probíhá na řadě úrovní** a který může nabývat řady podob a forem (blíže [10], s. 36). Globalizace jako vrozeně složitý a různorodý proces probíhá přinejmenším ve třech základních a vzájemně propojených sférách - hospodářské (ekonomické), společenské (sociální) a politické (viz např. [7], s. 162). A tak se rozlišuje ekonomická globalizace, sociální globalizace a politická globalizace. Vývoj ekonomiky a společnosti je ovšem dnes v podstatné míře ovlivněn vědeckotechnickým pokrokem, proto se někdy hovoří i vědeckotechnické či technické globalizaci. Kromě ekonomické, sociální, politické a technické úrovně globalizace má tato bezesporu i rozměr duchovní či náboženský, proto lze hovořit také o **duchovní či náboženské globalizaci**.

2. Mobilizace religiozity

V dřívějších dobách světová náboženství žila a působila v relativně uzavřených kulturních prostorech a vzájemně se dotýkala spíše jen okrajově. Globalizace uvedla jednotlivá světová náboženství na světovou scénu a přiměla je k těsnější konfrontaci. V rozporu se západními představami modernity nedochází k celosvětové sekularizaci či k „*odumírání náboženství*“. Naopak, světová náboženství se v průběhu globalizace mobilizují. Giles Keppel nazývá tuto **mobilizaci religiozity** „*Boží pomstou*“ - „*La revanche de Dieu*“. Mobilizace jednotlivých světových náboženství a jejich pronikání do nových teritorií vede k nárůstu náboženského pluralismu ve světovém měřítku i v jednotlivých zemích. V řadě zemí, zejména západní civilizace, dochází ke vzniku multikulturních společností, které se zároveň stávají **multireligiózními společnostmi**, a to s řadou nových konfliktů, problémů a třenic. V minulosti na Západě dominující křesťanství se tak ocitá v nové situaci, vyžadující patřičnou odezvu a adaptaci na šance a rizika globalizace.

Ježíš zavázal své následovníky k evangelizaci světa: „Ježíš přistoupil a řekl jim: „*Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte je jako učedníky, křtěte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.*““ (Matouš 28, 18 - 20). Globalizace bezesporu vytváří příznivé technické a další podmínky pro **kázání evangelia „po celém světě na svědectví všem národům“**, které má předcházet konci dosavadních dějin (Matouš 24,13). A tak tématem dne již není „aggiornamento“, nýbrž „druhá evangelizace“. Průvodním jevem a předpokladem úspěšné evangelizace a misie je rostoucí počet jazyků a nářečí, v nichž byla vydána alespoň jedna biblická kniha. V polovině 90. let 20. století byla Bible takto dostupná ve více než 1 800 jazycích a nářečích, k 31. 12. 2006 to bylo již ve více než 2 426 jazycích a nářečích, a tak více než 90 procentům lidstva jsou přinejmenším části Bible k dispozici v mateřském jazyce (podle údajů United Bible Societies, Británie).

3. Dialog a spolubytí různých náboženství

Ovšem na počátku 21. století jsou ostatní světová náboženství silnější než před sto lety, kdy mnozí křesťané snili o tom, že se křesťanství prosadí jako univerzální náboženství. Ve 20. století totiž přišel pád eurocentrické moderny a svět nebyl pokřesťanštěn. Eurocentrismus byl nahrazen polycentrismem, moderna postmodernou, na síle nabralo mírové hnutí, emancipační hnutí žen a ekumenické hnutí. Byly podrobeny kritice agresivní misionářské strategie a snahy vytlačit jedno náboženství druhým. Za žádoucí bylo prohlášeno **mírové spolubytí různých náboženství**, opírající se o vzájemnou úctu, dialog a spolupráci. Mezináboženský dialog na bázi

světového étosu (Hans Küng) byl navržen jako **alternativa vůči možnému střetu civilizací a boji kultur** (Samuel P. Huntington).

Za velmi důležitou bývá přitom považována tzv. **abrahamovská ekumena**, tedy dialog mezi židovstvím, křesťanstvím a islámem. Podle Karla - Josefa Kuschela je pro všechna tato náboženství Abraham pravzorem víry a ústřední kritickou postavou opravdovosti a čistoty jejich víry. Jeho cizost (všade, kam doputoval, přebýval „jen“ jako host) mu ale umožňuje být východiskem pro žádoucí kritiku všech tradic. Židé, křesťané a muslimové proto mohou vzít vážně svůj společný dějinný původ: Abrahama, Hagaru i Sáru, poznat své zvláštní vzájemné propojení a začít si prokazovat vzájemnou úctu, sounáležitosti, péči a solidaritu.

Vztah k islámu zkomplikovaly teroristické útoky z 11. září 2001, které demonstrovaly reálnost hrozby války civilizací nebo náboženství, a to hlavně **střetu mezi západní „křesťanskou“ civilizací a civilizací islámskou**. Zde si nutno uvědomit, že v dlouhodobé perspektivě bude mít islám pravděpodobně více stoupců než křesťanství (v roce 2025 se předpokládá poměrný počet křesťanů ve světě jen 25 % a muslimů až 30 % světové populace) a že dnešní islámské obrození hnané nedávno vrcholící populační explozí se střetává s nastupujícím oslabením „křesťanského“ Západu. Zvláště nebezpečný pro Západ by mohl být **vznik konfuciánsko-islámské aliance**, podmíněné muslimským demografickým růstem a asijským hospodářským růstem.

Proto lze jen doufat, že Židé, křesťané a muslimové naleznou cestu k upřímnému abrahamovskému bratrství, nebudou strnule lpět na minulosti a budou ochotni se jako Abraham vždy vydat na cestu a být tak požehnáním pro celé lidstvo. Vzájemný dialog s islámem by měl být oproštěn od fanatismu a měl by obsahovat **soutěžení v dobrém**. Kuschel se zde odvolává na tyto verše z Koránu - na súru 5, 53/48: „Předstihujte se vzájemně v konání dobrých skutků!“ a na súru 2, 107/113: „*V den zmrtvýchvstání však Bůh rozsoudí mezi nimi to, oč se hádali.*“ Připomíná také možnost spásy pro ostatní ve znamení Noemově podle židovství (spása i pro pohany, když plní sedmero Noemových přikázání ohledně soudnictví, zákazu modloslužby a rouhání, vraždy, krádeže, smilstva a násilí vůči živým tvorům - viz Genesis 9, 4-6), možnost spásy nekřesťanů podle křesťanství (pro ty, kdo se bez vlastní viny nemohli seznámit s evangeliem Ježíše Krista a jeho církví), stanovisko Druhého vatikánského koncilu, že muslimové a křesťané se klanějí „jednomu Bohu“ či zákaz donucování ve víře podle islámu a nezbytnost přijetí plurality tří abrahamovských náboženství (súra 2, 257/256: „*Nebudiž žádného donucování v náboženství!*“).

Jsou i tací (např. P. A. Tycho - vlastním jménem Aleš Přichystal, [12]), kteří volají po větší toleranci a větším pochopení nejen mezi křesťanskými církvemi (v rámci ekumenismu) či mezi světovými náboženstvími, nýbrž také po větší toleranci a větším pochopení **vůči západním a východním ezoterickým naukám**, ve kterých křesťané často vidí nového společného nepřítele. Za zvlášť nebezpečné je považováno hnutí Nového věku - hnutí New Age, které údajně usiluje o to, aby se stalo novou globální ideologií, která najde pro stále jednotnější lidstvo (proces globalizace) společný jmenovatel, jež by neměl nedostatky historicky a lokálně podmíněných myšlenkových směrů a mohl vytvářet celostní poznání světa a lidské civilizace v něm. Hnutí New Age se proto zaměřuje na určité splnutí různých náboženských a světonázorových proudů Východu i Západu (taoismus, hinduismus, zen-buddhismus, liberální křesťanství, baháismus, gnóze, theosofie, antroposofie, kabala, astrologie, okultismus, šamanismus, mysticismus, pohanská náboženství předkřesťanské Evropy atd.).

4. Hnutí Nového věku

Názory a praktiky hnutí Nového věku bývají často (podle mne neprávem) šmahem odmítány či dokonce zatracovány. Přitom jsou mnohdy oprávněnou (teoretickou i praktickou) kritikou moderny i západního křesťanství dnešních dnů (kde mnohdy vládne přílišný racionalismus, sekularizace, obrana stávajícího stavu - státu quo, nechota k nezbytným reformám). Hnutí New Age nastavuje především tradičním církvím nelibostné zrcadlo a zároveň ukazuje nejen jim mnohdy oprávněné duchovní potřeby dnešních lidí - např. touhu mít osobní (intimní) vztah s Bohem (transcendenci), prožít a procítit Jeho lásku a moc, uplatnit duchovní dary (dar uzdravování, dar působení mocných činů, dar proroctví, dar mluvení jazyky, slovo moudrosti či poznání atd. - viz První list Korintským 12, 4-11), být účastníkem vesmírných mystérií, získat duchovní vizi pro svůj život a také pro společenské přeměny, a to včetně „moci z výsosti“ k realizaci těchto vizí.

Od duchovních autorit zejména mladí lidé očekávají kritický vztah ke společenské realitě, pomoc při hledání morální orientace ve světě, návrhy alternativ vůči současnému nevyhovujícímu stavu lidských záležitostí, cit pro historické přelomy. Soudím, že **řada myšlenek Nového věku je vůbec vysoce inspirativních** - např. myšlenka tzv. celostního uzdravování (a holismu obecně), myšlenka propojení tělesného a duševního zdraví, potřeby relaxace, pozitivní vize (naděje), historického optimismu, kritika a ústup od pozitivní vědy ve prospěch tradiční vědy či moudrosti (zřeknutí se přeceňování analytického myšlení a rehabilitace syntetického myšlení a intuitivního poznávání), vědomí eschatologického vyústění lidských dějin atd.

Ovšem **mnohé myšlenky a praktiky Nového věku jsou podle mne naopak podezřelé, ba i velmi nebezpečné** - „zbožštění“ člověka, mravní relativismus, okultní praktiky, vstup do duchovního světa bez patřičného zajištění, četná (např. psychická) rizika změněných stavů vědomí, používání drog, praktiky

„mystické“ medicíny, možná psychická manipulace atd. Hnutí Nového věku tak představuje velmi náročnou výzvu, avšak již samotná snaha se s ní poctivě vypořádat (a nepodlehnout přitom pštroší či chameleónské mentalitě) nám přináší lepší pochopení nejen současného dění ve světě, ale i dalšího směřování lidstva.

Ekumenismus, mezináboženský dialog či dialog s ezoterickými naukami a hnutím New Age si ovšem nemohou klást za cíl vytvořit prostřednictvím synkreze nějaké jednotné světové náboženství. Schopnost dialogu podle H. Künga není nutně v rozporu se zásadovostí. **Kritérium pravdy** nutno respektovat, přestože nelze souhlasit s obhájci jediné pravdy (tedy např. s katolickými, protestantskými či islámskými fundamentalisty). Navrhované ekumenické kritérium pravdivosti zahrnuje tři různá kritéria: obecné etické kritérium (lidskost), obecné náboženské kritérium (věrnost počátku či kánonu) a specifické křesťanské kritérium (učení Ježíše Krista - to lze přímo uplatnit jen na křesťanství, na jiná náboženství pouze nepřímě). Viděno zvnějšku (religionisticky) jsou různá náboženství pravdivá, pokud odpovídají obecně etickým a náboženským kritériím. Viděno zevnitř je pro křesťana jen jedno pravé náboženství – křesťanství; ostatní náboženství jsou pravdivá s výhradou, podmíněně. Křesťan sice nemá monopol na pravdu, ale nemá ani právo se vzdát přiznání se k pravdě. Dialog a svědectví, dialog a zásadovost se tak nevyklučují. Naopak pravý dialog lze vést pouze na základě zásadovosti. A jen pravý dialog pak vede k míru mezi náboženstvími. Navíc takovýto dialog umožňuje **lepší poznání východisek a hlavně praxe vlastního náboženství**, v našem případě tedy **křesťanství**.

5. Šance a rizika soudobé globalizace

Proces globalizace přináší tedy jak šance, tak rizika. Proto oprávněně vzniká otázka, jak by mělo křesťanství reagovat na procesy globalizace. Zda by skutečně mělo hrát **úlohu vzdorujícího pilíře**, která bývá připisována všem světovým náboženstvím (Hans Meier). Na základě jednoho svého osobního (soukromého) zjevení nyní chápu **proces globalizace jako proces rozvíjení všech potenci čili možností Božího stvoření a lidského ducha**. Tento proces sice probíhá bolestně a rozporně v důsledku lidského hříchu (Adamova pádu - Genesis 3), nicméně jde o naplňování (byť oklikou) Božích plánů a záměrů. V tomto kontextu by bylo pro křesťany škoda se aktivně nepodílet na tomto rozvíjení potenci Božího stvoření. Sice vše může skončit špatně - katastrofou, opět kvůli lidské hříšnosti (padlé lidské přirozenosti), avšak jako křesťané máme i zde naději, že když bude nejhůře, tak zasáhne sám Bůh a tak poměrně brzy můžeme být svědky přímého zjevení Boha v podobě druhého příchodu Ježíše Krista (Zjevení 19 - 20). Ve světle této naděje je pro křesťany již skoro „povinností“ **vstoupit do rozporuplného procesu globalizace se snahou v jeho rámci globálně, celosvětově prosazovat Boží normy individuálního a společenského života** - tj. založit individuální a společenský život (život ve světě) na naplňování Kristova zákona lásky (Galatským 6,2 či List Jakubův 2,8).

Lidstvo potřebuje nejen sociální a ekologické reformy, nýbrž neméně i duchovní obnovu, změnu vědomí jedince a veřejnosti. Křesťanství a další náboženství sice nemohou přímo vyřešit ekologické, hospodářské, politické a sociální problémy, mohou však **napomoci změnit vnitřní nastavení člověka**, celou lidskou mentalitu, lidské „srdce“ a pohnout člověka, aby se obrátil z falešné cesty k novému životu. Tzv. starý, egoistický a zistný člověk se může stát minulostí.

V éře globalizace např. nabývá na významu **odpovědnost člověka za zemi a ostatní stvoření**. Etika odpovědnosti za stvoření by neměla být cizí křesťanům, neboť oni věří, že Bůh stvořil člověka, dal mu pozeňání a pověřil ho vládnout nad zemí a ostatním tvorstvem (Genesis 1, 26-30). Tím byla země svěřena do naší péče, máme ji kultivovat a starat se o ni jako dobří hospodáři (viz např. [8], s. 10).

Působení křesťanů ve světě by rovněž mělo směřovat k **naplňování** takových **biblických ideálů** jako likvidace vykořisťování (Jeremjáš 34,9), spravedlivé rozdělování (Skutky 2, 44-45), pomoc lidem v nouzi (Lukáš 3,11), solidarita (Matouš 5,42), střídmost (První list Timoteovi 6,8), skromnost (První list Timoteovi 6, 9-10), práce podle schopností nám Bohem darovaných (Lukáš 12,48) či vymýcení lichvy (Leviticus 25, 36-37) a všech forem nekalých příjmů (Příslaví 28,8).

Zkrátka křesťané by se měli snažit prakticky prosazovat do života Boží normy Kristova královského zákona lásky (viz výše). **Jak?** Modlitbou, postem, studiem, demonstracemi, zakládáním alternativních komunit, správným rozhodováním, poctivým životem a prací. Klíčová je v tomto ohledu apoštolská praxe - **ortopraxe**. Nejde zde jen o zvěst, svědectví víry, liturgii či bohoslužbu, ale i o diakonii a konkrétní pomoc bližním (např. bezdomovcům). Křesťané by měli optovat pro chudé a mít společenství s chudými a utlačovanými. Vždyť i islámské skupiny, které jsou považovány za teroristické, rozvíjejí čilou sociální práci, což nelze o našich (českých) církvích podle mého moc říci (určitá štitivost například vůči lidem na okraji tady existuje). Zásadní je však to, že to vše bychom měli konat: **„Ne mocí ani silou, nýbrž mým duchem, praví Hospodin zástupů.“** (Zacharjáš 4,6).

Literatura

[1] *Bible - Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Český ekumenický překlad. Praha, Česká biblická společnost 1995.

- [2] **Huntington, S. P.:** *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu.* Praha, Rybka Publishers 2001.
- [3] *Korán - překlad Ivan Hrbek.* Praha, Odeon 1991.
- [4] **Küng, H.:** *Světový étos - projekt.* Zlín, Archa 1992.
- [5] **Küng, H., Kuschel, K - J.:** *Prohlášení ke světovému étosu. Deklarace Parlamentu světových náboženství.* Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1997.
- [6] **Kuschel, K. - J.:** *Spor o Abrahama. Co Židy, křesťany a muslimy rozděluje a co je spojuje.* Praha, Vyšehrad 1997.
- [7] **Lehmannová, Z. a kol.:** *Aktuální otázky globalizace.* Praha, FMV VŠE v Praze 2003.
- [8] **Moldán, B.:** Antropocén a globalizace. *Křesťanská revue*, 2007, č. 2.
- [9] Naděje a perspektivy takzvané globalizace. Svět jako velká vesnice a jeho budoucnost. Převyprávění textu článku Hansa Meiera „Globalisierung - Zwischenbilanz einer Diskussion“ ze *Stimmen der Zeit*, 2005, č. 10. *Perspektivy*, 2006, č. 10, *Katolický týdeník*, 2006, č. 19.
- [10] **Sirůček, P.; Heczko, S.:** Globalizace - vybrané teoretické aspekty. *Ekonomie a Management*, 2006, č. 4.
- [11] **Sýkora, L.:** *Globalizace a nerovnoměrný rozvoj* [on-line]. Dostupné na <http://natur.cuni.cz/~sykora/> (10. 9. 2000).
- [12] **Tycho, P. A.:** *Tak mnoho cest. Příručka o náboženství, sektách, New Age a nových duchovních směrech.* První vydání. Olomouc, Spolek moravských nakladatelů 2001.
- [13] Žijeme nad možnosti planety... O ekologických hrozbách, budoucnosti křesťanství v Evropě či jezdcích Apokalypsy s ekonomem Stanislavem Heczkiem. *Perspektivy*, 2008, č. 3, *Katolický týdeník*, 2008, č. 5.

Soudobá globalizace a skutečné efekty flexibility

Pavel Janíčko (Janicko.pavel@cmkos.cz)

*Za klíčový rozměr soudobé globalizace bývá považována **dimenze ekonomická**, která je ovšem úzce a neoddělitelně propojena s dalšími rozměry v rámci sociálně-ekonomického systému. Nejenom moderní globalizaci samozřejmě nelze redukovat pouze na úvahy „čistě“ hospodářské a nedoceňovat přitom aspekty a dimenze další, včetně morálních či duchovních aj. Nicméně pro komplexní uchopení rozporných procesů globalizace by i neekonom měl mít základní povědomí o klíčových ekonomických problémech a souvislostech dnešní doby. Minimálně proto, aby se tak lehce „nedal ošálit“ od ekonomů tzv. hlavních proudů světové ekonomické vědy i liberálních, resp. neoliberálních aj. ideologů. Mnozí totiž své poučky rádi vydávají za jediné platné a správné. A snaží se přizpůsobovat svět nevyřčeným dogmatům.*

1. Komu vlastně prospívá tzv. flexibilita trhů práce?

V kontextu globalizace je diskutováno nepřehledné množství problémů a narůstajících rozporů současné doby. Jednou z často diskutovaných otázek je **problematika prosazování flexibility na trhu práce**. Růst flexibility náležel k modlám tzv. nové ekonomiky a stále patří k základním hodnotám a heslům éry soudobé neoliberální globalizace. Obvykle je nazírán jako cosi objektivního, samozřejmého a všeobecně prospěšného. Např. řada ekonomů s liberální orientací považuje zvýšení flexibility za jeden z klíčových předpokladů k udržení či akceleraci ekonomického růstu. Tato tendence je do značné míry skrytě přítomna i politice, jež je označována pojmem **flexicurity**.

Existují ovšem studie, které **jednostranný pohled na všeobecnou prospěšnost zavádění tzv. flexibility vyvracejí**. Ukazují, že v tzv. koordinovaných ekonomikách (zemích s vyšší mírou organizovanosti a ochrany na trhu práce) lze sledovat vyšší nárůst produktivity práce i vyšší úspěšnost nahrazování živé práce kapitálem ve smyslu zvěcnělých podmínek výroby (stroji, technologiemi, zařízeními). „Flexibilní“ formy řízení ekonomiky, které preferují krátkodobé efekty a omezují nebo likvidují podmínky pro dlouhodobější rozvoj ekonomiky obecně a pro rozvoj kvalifikací a pracovních kariér zaměstnanců zvláště, vedou k nedostatečnému kvalifikačnímu využívání potenciálu živé práce a upřednostňování kvantitativních prvků jejího využití (růst počtu odpracovaných hodin) před kvalitativními prvky (růst vybavení práce kapitálem a následný růst produktivity práce).

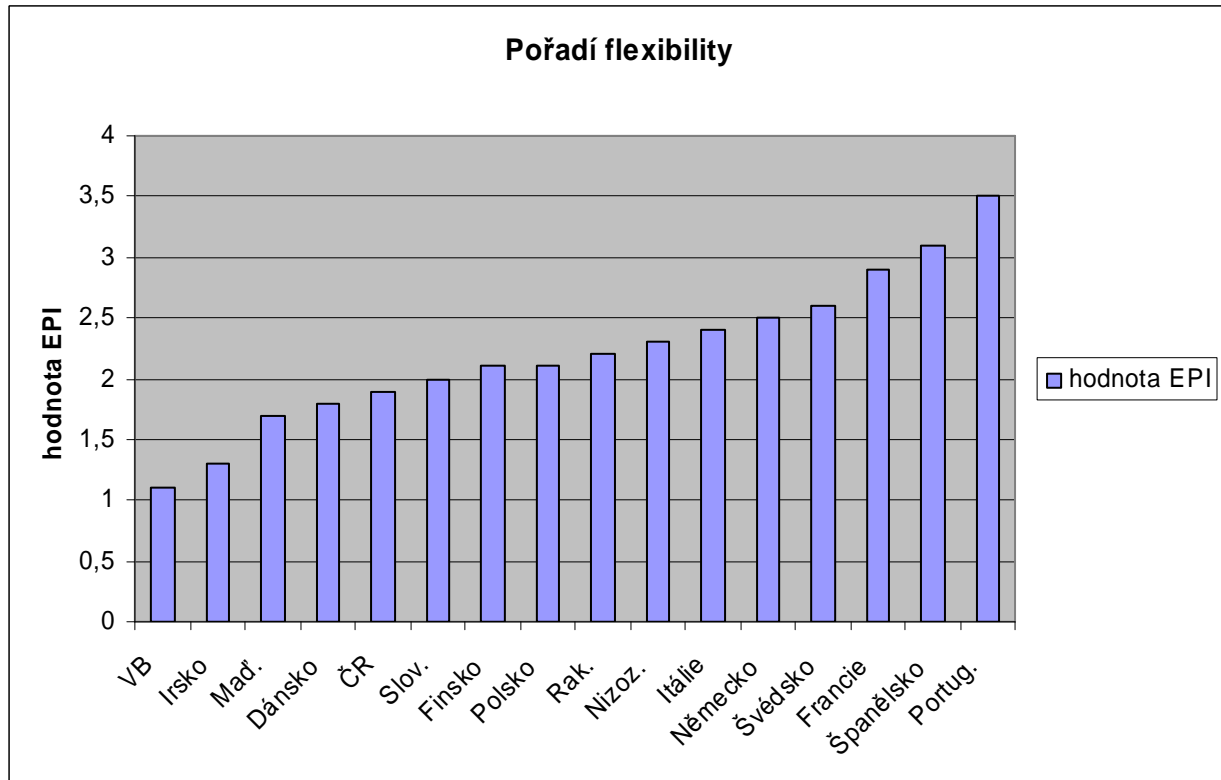
Stále dokola opakovaným tvrzením, které nám vnucují tzv. renomování ekonomové (tedy ekonomové správně protržní orientace, ostatní nejsou „renomovaní“, pokud za ekonomy považováni vůbec), je **proklamace o nezbytnosti odstranění rigidity trhu práce a zavedení většího podílu flexibilních forem zaměstnávání jako podmínky pro vyšší ekonomickou výkonnost a konkurenceschopnost**. Tento požadavek se rovněž

pravidelně objevuje v připomínkách takových institucí, jako je MMF či OECD, jestliže formulují svá doporučení pro zefektivnění českého trhu práce, stejně tak i materiály Evropské komise peskují Českou republiku za nedostatečné prosazení flexibility na trhu práce v rámci tzv. principu flexicurity (flexibilita doprovázená opatřeními k zajištění jistot zaměstnanců v podobě přístupu k rekvalifikacím a novým pracovním místům).

2. Situace v ČR

Výše naznačená doporučení přirozeně konvenují pravicové ekonomické a sociální politice v podání **současné české vlády**, která se soustřeďuje na **jednostrannou flexibilizaci trhu práce** (viz prosazení agentur zapůjčujících zaměstnance, zavádění zelených karet pro cizince, snahy po okleštění zákoníku práce) právě pod hlavičkou zvýšení konkurenceschopnosti a české ekonomiky. Všechny tyto náměty **ignorují fakt**, že i podle kritérií OECD **je český trh práce v evropském kontextu velmi flexibilní**, jak o tom svědčí níže uvedený *Graf 1*.

*Graf 1.: Srovnání flexibility podle indexu zaměstnanecké ochrany EPI (r. 2006)**

Velmi frekventovaným pojmem, který je v současnosti používán v poněkud jednostranném smyslu, je pojem **flexicurity (flexijistota)**. Tento pojem byl do ekonomického slovníku zaveden slovníku ve druhé polovině devadesátých let v rámci diskusí v EU a jeho cílem bylo v zásadě otevřít prostor pro zavedení větší flexibilizace na evropských trzích práce. V původním chápání označuje tento model v zásadě dánskou praxi, kombinující flexibilitu při propouštění a najímání pracovníků s vysokými a dlouhodobými dávkami v nezaměstnanosti a s plošnými rekvalifikačními programy. Problémem je, jako o tom hovoří i stanoviska např. Evropské odborové konfederace, že tento typ politiky je **prosazován s jednostrannou preferencí prvního pilíře** dánského modelu (rozvolnění pracovněprávní ochrany zaměstnanců) a zabezpečení přístupu nezaměstnaných do rekvalifikací je chápáno v lepším případě jako reziduum.

V této souvislosti je taktéž velmi ilustrativní připomenout si některé základní charakteristiky, které ilustrují výkonnost v ekonomikách s vyšší či nižší mírou flexibilizace trhu práce, a tak **ověřit, zda tvrzení o „přirozené a zákonité“ převaze neregulovaných ekonomik odpovídá skutečnosti**. Pro tyto účely se často používá rozčlenění vyspělých tržních ekonomik na „liberálně tržní“ ekonomiky a ekonomiky „koordinovaně tržní“. Do první skupiny se pak přiřazují státy a ekonomiky zejména z anglosaské jazykové oblasti (USA, Kanada, Austrálie, Irsko, VB, Nový Zéland), do druhé pak státy kontinentální Evropy (především Německo, Francie, skandinávské země, země Beneluxu, Itálie), ale i Japonsko.

Existuje vymezení hlavních odlišností z hlediska situace na trhu práce mezi těmito dvěma typy ekonomik, jak rekapituluje přehledová *Tabulka 1*.

Tabulka 1.: Odlišnosti mezi liberálními ekonomikami (LE) a koordinovanými ekonomikami (KE)

LE	KE
Snadné najímání a propouštění zaměstnanců	Ochrana zaměstnanců před propouštěním
Kratší setrvání u jedné firmy	Delší setrvání u jedné firmy
Skromnější podpory v nezaměstnanosti	Vyšší podpory v nezaměstnanosti
Slabší pozice odborů	Silnější odbory
Konfliktnější vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli	Vyšší míra spolupráce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli
Více decentralizované kolektivní vyjednávání	Více centralizované kolektivní vyjednávání
Větší příjmové nerovnosti	Nižší míra příjmové nerovnosti

Existují studie, které poměrně komplexně rozpracovávají a porovnávají ekonomické výsledky takto definovaných ekonomik a z těchto analýz vyplývají velmi **zajímavé závěry**, které by mohly efektivně vstoupit i do diskusí o flexibilitě a jistotách na trhu práce ve vztahu k ekonomické efektivnosti i v našem prostředí. Jednou z takových studií je práce nizozemského ekonomy A. Kleinknechta (Univerzita Delft), kterou pod názvem „*Potřebuje Evropa více flexibility na trzích práce*“ prezentoval na nedávné konferenci, pořádané Evropskou odborovou konfederací v Bruselu. V této práci zpracoval údaje ze zemí liberálního anglosaského typu (Austrálie, Kanada, Nový Zéland, USA a VB) a ze zemí s koordinovanými ekonomikami (Rakousko, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Itálie, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko a Švédsko – není obsaženo Japonsko, což tyto údaje poněkud zkresluje v neprospěch této skupiny). Tato srovnání jsou obsažena v **Tabulkách 2. a 3.**

Tabulka 2. Údaje o dynamice HDP (v %)

	Průměrný meziroční nárůst reálného HDP (v %)		Průměrný meziroční nárůst reálného HDP na odpracovanou hodinu (v %)	
	KE	LE	KE	LE
1950-60	5,5	3,3	4,2	3,6
1960-73	5,1	4,1	5,2	2,7
1973-80	2,7	2,4	3,0	1,1
1981-90	2,6	3,2	2,4	1,4
1990-00	1,3	2,5	1,1	1,6
2000-04	1,3	2,5	1,1	1,6

Tabulka 3.: Nárůst pracovních hodin potřebných k 1 % růstu HDP (v %)

	KE	LE
1950-60	0,23	-0,09
1960-73	-0,03	0,34
1973-80	-0,14	0,55
1981-90	0,07	0,55
1990-00	0,21	0,40
2000-04	0,15	0,35

Z údajů vyplývá, že zejména v prvních třech poválečných dekádách byl **výrazně vyšší nárůst hrubého domácího produktu (HDP) obecně i v relaci k odpracovaným hodinám v zemích s tzv. koordinovanou ekonomikou**. Z tabulky je navíc patrný i obecný pokles přírůstků HDP, tj. zpomalení temp ekonomického růstu v posledních dvou dekádách.

4. Je pokračující liberalizace opravdu řešením?

Výše uvedené údaje týkající se například průměrných temp růstu v jednotlivých dekádách svědčí o tom, že **minimálně do roku 1980 koordinované, v našem specifickém případě evropské kontinentální ekonomiky vykazovaly nad ekonomikami liberálními jednoznačnou převahu**. Tyto ekonomiky jsou rovněž typické odlišným postavením pracovní síly v koordinovaných a liberálních ekonomikách. Průměrný roční růst reálného HDP v jednotlivých dekádách na odpracovanou hodinu (v %) byl v koordinovaných ekonomikách jednoznačně, a nikoli nevýrazně, vyšší než v liberálních ekonomikách takřka po celé poválečné období, nicméně v 90. letech byly v tomto ohledu liberálními ekonomikami dostiženy. Přesto data o nárůstu pracovních hodin potřebných k 1 % růstu HDP (v %) potvrzují převahu kontinentálního modelu, a to včetně 90. let a prvních let nového tisíciletí.

Pracovní síla v koordinovaných ekonomikách se vyznačuje vyšší ekonomickou efektivitou, což znamená, že k vytvoření stejně velkého domácího produktu postačuje nižší množství odpracovaných hodin, což se v praxi demonstrovuje buď nižší pracovní dobou (roční nebo týdenní) nebo potřebou nižší zaměstnanosti. Statistická data potvrzují také **diametrálně odlišný charakter ekonomického růstu dosahovaného v evropských kontinentálních ekonomikách a ekonomikách liberálních**: První skupina růstu dosahuje prostřednictvím vysoké produktivity práce, což je uskutečňováno zejména její vysokou kvalifikovaností, druhá prostřednictvím růstu založeném na vyšší intenzitě zaměstnanosti.

Mluví-li zastánci liberálních tezí o tom, jak je zapotřebí docílit flexibilní pracovní síly a o blahodárných důsledcích, které toto opatření bude mít pro zaměstnanost, měli by společnosti prozradit i **skutečný důvod**, proč tomu tak bude a který můžeme vyvodit z uvedených dat. Ke zvýšení zaměstnanosti dojde jedině zásluhou toho, že dojde k celkovému poklesu makroekonomické produktivity práce neboli tomu, že rozmístění a kvalita pracovní síly bude vzhledem k celkovému produktu méně efektivní. Přirozeně se všemi z toho vyplývajícími důsledky pro mzdy a platy této méně efektivní a kvalifikované pracovní síly. Jinak řečeno, **liberálové nabízejí společností vyšší zaměstnanost za tu cenu, že všichni dohromady budeme pracovat s nižší ekonomickou efektivitou a tudíž ke stejnému velkému produktu bude zapotřebí větší množství odpracovaných hodin**. Ovšem je tento přístup skutečně možné nazývat „pokrokem“?

Ještě názorněji vynikne **rozdíl** mezi skupinou koordinovaných a liberálních ekonomik, porovnáme-li agregátně dlouhodobý vývoj od r. 1960 do r. 2004 i pro některé další skupiny:

Tabulka 4.: Index nárůstu uvedených veličin v období 1960-2004 (1960 = 100)

	<i>LE</i>	<i>KE</i>
<i>Reálný HDP</i>	470	450
<i>Reálné mzdy</i>	160	430
<i>Počet odpracovaných hodin</i>	430	160
<i>Produktivita práce</i>	200	440

Jak lze **Tabulku 4.** interpretovat? Je z ní především zřejmé, že mezi těmito typy ekonomik existuje obrovský rozdíl, pokud jde o pozici zaměstnanců (pracovní síly), ať už jde o její podíl na vytvořeném produktu nebo o produktivitu živé práce či počet odpracovaných hodin. Je patrné, že **tzv. koordinované ekonomiky jsou úspěšnější pokud jde o nárůst produktivity práce**, lze také říci pokud jde o nahrazování živé práce kapitálem ve smyslu zvěčnělých podmínek výroby (stroji, technologiemi, zařízeními). „**Flexibilní**“ **formy řízení ekonomiky, které preferují krátkodobé efekty a omezují či likvidují podmínky pro dlouhodobější rozvoj ekonomiky obecně a pro rozvoj kvalifikací a pracovních kariér zaměstnanců zvláště**, vedou k nedostatečnému kvalifikačnímu využívání potenciálu živé práce a upřednostňování kvantitativních prvků jejího využití (růst počtu odpracovaných hodin) před kvalitativními prvky (růst vybavení práce kapitálem a následný růst produktivity práce). Velmi signifikantní je i naprosto **nedostatečné ocenění živé práce v podmínkách tzv. flexibility**, vyjádřené v daleko nižším relativním nárůstu reálných mezd ve vztahu k nárůstu HDP, neboli v daleko vyšším podílu „kapitálu“ (vlastníků a jejich zisků a rent) na celkovém produktu. To je zřejmě důsledkem slabší vyjednávací pozice zaměstnanců v tomto systému. Navíc v systému tzv. liberálním je i vyšší míra diferenciací mezd a příjmů, zajímavý v tomto ohledu je i údaj o počtu manažerů ve sledovaných ekonomikách (viz **Tabulku 5.**).

Vzhledem k tomu, že manažerské mzdy jsou násobně vyšší než průměr (1:10), dá se i odvodit **vyšší míra diferenciací v zemích s vyšším podílem manažerů na pracující populaci**. Zajímavé je i zdůvodnění podstatně vyššího podílu manažerů v zemích s liberálnějšími pracovními podmínkami. Tímto zdůvodněním je nutnost zajistit intenzivnější kontrolní činnost v pracovních procesech v ekonomikách, kde chybí vyšší míra ztotožnění se zaměstnanců s vlastní prací a větší perspektiva kariérního růstu.

Důležitým ukazatelem je i **nižší míra růstu produktivity práce**, jež v liberálnějších ekonomikách obecně souvisí s menší mírou „zaangažování“ zaměstnanců do rozhodovacích procesů ve firmách a s omezenou úrovní jejich perspektivnosti z hlediska jejich postavení. Pokud jde o **nižší růst produktivity práce ve „flexibilnějších“ ekonomikách**, jsou uváděny následující konkrétní faktory:

- snadnější úniky firemních technologických tajemství v důsledku nižší loajality zaměstnanců,
- nesnadné udržování atmosféry pro vzdělávání zaměstnanců v důsledku jejich častých odchodů a příchodů,
- menší atraktivnost rekvalifikací,
- frustrace tvůrčích pracovníků v důsledku vyšší míry kontroly a hierarchizace pracovních procesů,
- větší tlak řídicích pracovníků a agresivnější formy řízení,
- decentralizace tvorby mezd,
- hromadění znalostí ve firmách je ohrožováno častými personálními změnami.

Tabulka 5.: Podíl manažerů na celkové zaměstnanosti v % v některých státech OECD

Norsko	2,0
Španělsko	2,0
Řecko	2,5
Švédsko	3,0
Itálie	3,0
Švýcarsko	3,0
Belgie	3,5
Irsko	3,5
Německo	4,0
Portugalsko	4,1
Japonsko	4,2
Dánsko	4,3
Finsko	5,0
Rakousko	6,3
Nizozemí	7,0
VB	11,5
Austrálie	12,5
USA	13,0
Kanada	13,5

Všechny tyto závěry jsou velmi relevantní i pro politiku uplatňovanou v této oblasti v ČR, jsou varováním před negativními důsledky jednostranné flexibilizace pracovních podmínek.

Mír a válka v kontextu globalizace

Roman Míčka (roman.tf@seznam.cz)

„A budeš silnější. Víš, co to je, být sám proti všem Arabům? Mít je na telefonu? Jsou hrozní, přísahám.“

Nikolas Sarkozy k Mirkovi Topolánkovi,
Paříž, Elysejský palác, pracovní oběd 31. 10. 2008

„Já si myslím, že potřebujeme padnout na držku. Evropa potřebuje týdenní blackout. Ne pětihodinový, týdenní. Aby to maso pochodovalo z mrazáku. Protože týdenní výpadek proudu vám maže civilizaci.“

Václav Bartuška,
velvyslanec pro energetickou bezpečnost, Ministerstvo zahraničních věcí ČR,
22.5.2008

„Jsem tady, abych řekl, že Spojené státy se nikdy k lidem této země neobrátní zády. Jsme svázáni společnými hodnotami, společnými dějinami a trvalým příslibem našeho spojení.“

Barack Obama,
Praha, projev prezidenta USA, 5. 4. 2009

„Myslím, že na válku jsem nebyl připravený.“

George W. Bush
Odcházející prezident USA rekapituluje vojenskou akci v Iráku, prosinec 2008.

Přelom druhého a třetího tisíciletí křesťanské éry je ve znamení fenoménu globalizace. Globalizace je všestranně skloňované slovo, jemuž se určitým způsobem věnují snad všechny společenské vědy, média i nejširší veřejnost. Jde o obtížně definovatelný a ambivalentní fenomén - slovo „globalizace“ je spíše plurál než singulár – je to totiž celý komplex světových procesů – překrývajících se, navazujících, ale i protichůdných a rozporuplných. Globalizace je zároveň kontroverzní téma s ideologickým nábojem a z rozličnými pohledy na její povahu a perspektivy. Jakou v těchto procesech hrají roli násilí, konflikty a války a k jaké proměně u těchto fenoménů v důsledku globalizace dochází ?

1. Velké vize – naděje a obavy

Pokud vezmeme věc ze širšího hlediska, můžeme vidět rozličné pohledy na perspektivu dalšího světového vývoje, tyto mají někdy až apokalyptický náboj jak v negativním tak i pozitivním slova smyslu a to i vztaženo k jevům jako jsou konflikty a války. Ačkoli počátky globalizace bývají někdy kladeny až kupříkladu do doby renesance (objevení Ameriky, rozvoj nového typu ekonomiky - zrod kapitalismu), kořeny tohoto fenoménu v pravém slova smyslu se datují do 70. let 20. století, nebo ještě později – do doby ukončení Studené války (1989) či po rozpadu Sovětského impéria (1991).

Nová bezprecedentní situace po roce 1989 podnítila silné názory optimistického charakteru, mezi kterými vyniká teze Francise Fukuyamy o „konci historie“ (*Konec dějin a poslední člověk*, česky 2002) [3]. Podle něj znamenal zánik komunismu definitivní vítězství osvícensko-liberálního projektu společnosti založené na trhu, lidských právech a zastupitelské demokracii. Konec dějin má znamenat konec ideologického vývoje lidstva a univerzalizace západní liberální demokracie jako definitivní formy politického uspořádání, kdy další dění bude spočívat již jen v postupném přijetí západního myšlení a stylu života v zemích, které tak dosud neučinily - všechny jiné verze uspořádání společnosti zaniknou a podlehnou nezvratnému univerzálnímu vývoji. Pokračující konflikty a války tak budou jen reliktem staré doby a „porodními bolestmi“ nové definitivní éry.

Ralf Dahrendorf jakoby v opozici naopak hovoří o „novém počátku dějin“ (*Od pádu Zdi k válce v Iráku. Nový začátek dějin*, česky 2008) [2], o éře, která započala rokem 1989 a je otevřenou cestou do budoucnosti. Dosavadní stagnující a ustrnulé dějiny svázané bipolaritou světa opět započaly - tyto však nesledují předem určený nezvratný cíl, ale máme je ve svých rukou – započala éra skutečné globalizace, která je otevřená škále možností – existují zde vedle sebe silné souběžně konstruktivní i destruktivní procesy.

Proti těmto optimistickým a nadějným vizím stojí zejména pochmurná a konflikty naplněná vize budoucnosti spějící ke „střetu civilizací“, tak jak ji popsal Samuel P. Huntington (*Střet civilizací - Boj kultur a proměna světového řádu*, česky 2001) [5]. Podle něj se svět ponoří do víru civilizačních střetů, které budou sledovat hranice okruhů definovaných náboženstvími. I když je tato teze z mnoha stran kritizována pro svá zjednodušení a neopodstatněná tvrzení, přesto mnohé konfliktní jevy a války jako by zapadaly do rámce popsaného Huntingtonem a jsou takto i obvykle interpretovány a medializovány.

Huntingtonův pesimismus byl a je z mnoha stran vyvažován, příkladem může být autor pocházející z obdobných konzervativních kruhů v USA jako Huntington - Michalel Novak - který již názvem jedné ze svých knih (*The Universal Hunger for Liberty – Why the Clash of Civilizations Is Not Inevitable*, 2004) [9] přímo rozporuje Huntingtona. Jeho vize tzv. „Caritapolis“ je ovlivněna křesťanskou nadějí v další vývoj globalizovaného světa a liberálně-idealistickou koncepcí mezinárodních vztahů. Novak - ač „válečný jestřáb“ považující současnou situaci hrozby a reality islámského terorismu za IV. světovou válku (III. byla „Studená válka“) volající po razantním postupu vůči terorismu a „darebáckým státům“ v čele s Irákem, hledí do budoucnosti s nadějí ve vznik univerzální kultury vzájemného respektu všech lidí, kdy tato by byla postavena na náboženských hodnotách, kulturní pokoře a solidaritě.

2. Válka moderní – válka postmoderní

I když éra skutečně masového průmyslového zabíjení spadá (prozatím) výhradně do dvacátého století, válečné konflikty i nadále doprovázejí lidské dějiny. Éra globalizace „na přelomu věků“ přináší navíc konflikty a války jiné a nové. Vezměme si ku pomoci text Jiřího Šedivého z roku 2000, někdejšího ředitele pražského Ústavu mezinárodních vztahů, v roce 2006 ministra obrany ČR a nynějšího náměstka generálního tajemníka NATO, nazvaný *Válka: rámec pro analýzu* (2000) [11], který ve stručnosti poukazuje na významné aspekty proměny reality války v dějinách.

Moderní válka, tedy jakási „násilná mezistátní politika“, se v posledních letech přeměnila v typ konfliktu, který lze nazývat „postmoderním“. Šedivý říká: „*Poslední velkou pravidelnou válkou byla válka v Perském zálivu (1991), která pravděpodobně napsala tečku za érou moderního válčení*“. Tato válka taktéž splňovala podle Šedivého většinu kritérií tradičních principů spravedlivé války. Autor dále ve svém článku píše: „*Válka v zálivu také ukázala, že, vzhledem k technickému a technologickému náskoku Spojených států před zbytkem světa, nelze USA a jejich spojence porazit v tradiční, moderně pojímané otevřené válce, v přímém konfliktu a v rámci symetrické strategie. Logicky z toho plyne, že případný protivník Západu bude používat nekonvenční guerrillové metody nepravidelné války a asymetrické strategie... ..vzhledem k současným komunikačním možnostem může být guerrilla v místě konfliktu doplněna o teroristické útoky na vybrané cíle kdekoli na světě, přičemž nelze vyloučit možnost užití zbraní hromadného ničení v útoku proti civilnímu obyvatelstvu. Demokratické otevřené společnosti a jejich politické systémy, provozní infrastruktury a informační sítě nabízejí nepříteli řadu citlivých bodů, na které lze zaútočit i s velmi omezenými prostředky, přičemž výsledná škoda může mnohonásobně převýšit*

vynaloženou útočnou sílu. Globální média umožňují ve zlomku vteřiny přenést informace a obrazy, které poslouží jako prostředek psychologického boje“.

Prototypem nového způsobu boje se tedy stala španělská guerilla. „*Guerrilla odmítá přistoupit na způsob boje, k němuž je vycvičen protivník, a naopak se mu snaží vnutit svůj způsob boje a pro sebe výhodný rytmus konfliktu. Řídí se přitom zásadou, že guerilla vítězí, když neprohrává, zatímco pravidelná armáda prohrává, když nevítež*“. V této válce je protivník udoláván nejen fyzicky, ale především psychicky – útoky na civilní obyvatelstvo, na infrastrukturu, atentáty na významné jednotlivce, únosy apod. Za typické charakteristiky postmoderní války se považuje přesun konfliktu z oblasti mezistátní do oblasti vnitrostátní, vedle pravidelných armád jsou aktéry boje různé nestátní a paramilitární subjekty (nejčastěji definované kmenově, etnicky nebo nábožensky). Státy ve své funkci zajištění bezpečnosti a stability slábnou, přičemž iniciativu přebírají „nedisciplinovaní civilisté“, přičemž „...zpravidla jsou to oni, kdo se dopouštějí těch nejhorších zločinů proti lidskosti“. Šedivý dále píše: „*Postmoderní válka je místem drtivého vítězství iracionality nad racionalitou*“, „*Co se nástrojů a metod postmoderního konfliktu a války týká, setkáváme se v posledním desetiletí s pozoruhodnou směsicí předmoderních postupů a rituálů (zabíjení chladnou zbraní, biologické značkování dobytého teritoria, systematické znásilňování žen) a užíváním nejmodernějších zbraní a technologií (rakety země-vzduch v rukou afghánských povstalců z hnutí Taliban, vysoce výkonná komunikační síť, kterou vytvořily somálské gangy na bázi mobilních telefonů, využití internetu k propagaci indiánského povstání v mexickém státě Chiapas, užití zbraně hromadného ničení náboženskými teroristy při útoku v tokijském metru)*. Postmoderní válka kombinuje tradiční postupy guerrilly s plošným terorem, který mnohdy přerůstá v organizovanou genocidu. Postmoderní válka nečiní rozdíl mezi vojenskou a civilní sférou, válka není oddělena od života občanské společnosti, jako tomu bývalo ve „zlatém věku“ válek moderních. Naopak, ozbrojený konflikt, který v průběhu XX. století postupně a stále hlouběji zasahuje do života celé společnosti, je v postmoderní válečné realitě běžnou součástí každodenního života. Zbraň se pro část civilních obyvatel stává nezbytným předmětem denní potřeby. Je to válka bez lineárních front, válka rozptýlená v prostoru jak geografickém, tak společenském. Je to válka krutá a záludná, a je tudíž obtížné rozlišit v ní síly dobra a zla, protože se zpravidla vymyká kritériím doktríny spravedlivé války“.

Slabost států čelit eskalaci postmoderních způsobů válčení roste, což se ukazuje zejména nyní v době, kdy je nezbytné čelit islámskému terorismu, který svým ďábelským odhodláním a efektivními metodami asymetrického vedení války hluboko proniká do srdcí civilizací. Šedivý svůj článek psal v době před bezprecedentním teroristickým útokem 11. září 2001 a před americkou invazí do Iráku, avšak i z tohoto staršího textu vysvítá, že globalizovaný islámský terorismus je svým charakterem „postmoderní válkou“, na kterou je obtížné aplikovat většinu tradičních kritérií válčení, jak světských, tak i křesťansko-mravních.

Terorismus byl v určité formě vždy dějinně přítomen jako forma boje proti politickým oponentům. Jiří Šedivý, tentokrát již v roce 2003 (*Nové paradigma terorismu*, 2003) [10], člení vývoj terorismu do fází od starověkých forem až po současnost, kdy nový typ terorismu je dán jistými strukturálními předpoklady, zejména pak právě globalizačními procesy – propustnými hranicemi, levnou leteckou dopravou, elektronickou komunikací, otevřeností demokratických společností a jejich složitou a snadno zranitelnou infrastrukturou. Pro nový terorismus jsou charakteristické transcendentní cíle (terorismus předchozích ér měl jasně formulovanou konkrétní politickou agendu a v čase dosažitelné dílčí politické cíle) a ochota k sebeobětování (využívá sebevražedných útoků, což přináší nové taktické výhody – odpadá problém únikových cest, riziko následného odhalení a vyšetřování, zvyšuje se přesnost a účinnost útoku a psychologický účinek teroristického aktu), úsilí o dosažení hromadného ničivého účinku (souvisí s dostupností zbraní hromadného ničení) a specifická organizace (decentralizovaná nehierarchická globální síť semiautonomních buněk).

Nechme zaznít okřídlenou, mnohokrát zmiňovanou a již někomu protivnou a možná i zneužívanou tezi, že „*po událostech z 11. září 2001 se svět navždy změnil*“. Mnozí to dosud nepocítili a zda se svět změnil či ještě natolik změní, abychom to pocítili všichni, se teprve prokáže v průběhu času. Stává se svět postupně jako celek bezpečnějším, nebo naopak méně bezpečným místem? Jaké byly skutečné motivy teroristů a jaké důsledky byly očekávány? Situace je komplikována mnohými skutečnými nebo domnělými nejasnostmi a tajemnými souvislostmi a z toho vyplývající erupcí rozličných konspirativních teorií. Můžeme se tázat - byly budovy WTC srdcem nenáviděné Ameriky, nebo právě spíše obecným symbolem globalizačních (zejména ekonomických) procesů, kde na onom milionu čtverečných metrů sídlily kanceláře firem z více než 60 zemí světa? Zdá se, že „globalizace terorismu“ v jistém smyslu může ostatní globalizační procesy zpomalovat a přímo destruovat (menší propustnost hranic, omezení imigrace z rozvojového světa, politika energetické bezpečnosti apod.), kdy dochází k rehabilitaci významu dosud slábnoucího národního státu a k oklešťování do té doby nabytých lidských svobod. Na těmito procesy se stále zdvíhají otázky a nejsou dosud ukončeny.

Kromě terorismu je globalizace doprovázena i dalšími mnohými negativními jevy, které nabývají bezprecedentního rozsahu a forem. Přístupným způsobem tyto jevy prezentuje kupříkladu kniha Moisése Naima (*Černá kniha globalizace*, česky 2008) [8], šéfredaktora *Foreign Policy*, který je i autorem starší teze o „*pěti válkách globalizace*“ – jde o nezákonné trhy se zbraněmi, drogami, lidmi, duševním vlastnictvím a penězi (*Five Wars of Globalization*, *Foreign Policy*, J/F 2003). Situace po rozpadu bipolárního světa a globální propustnost

hranic, trhů a komunikací přinesla na „trh“ obrovské množství přebytků válečného materiálu z dob Studené války („světový bazar zbraní“). největší obavy budí pochopitelně nekontrolovatelné šíření jaderných materiálů a technologií. Trh jemuž kdysi dominovaly vlády států, je dnes v rukou jednotlivců, překupníků a globálně operujících kriminálních a teroristických sítí. Ostatní nezákonné trhy, zejména pak trh s drogami, stojí u zdroje financování terorismu. Ve světě se šíří fenomén slabých a zkrachovalých států, které nejsou schopny plnit své základní funkce a stávají se – někdy zčásti, někdy zcela – nástrojem soukromých a kriminálních zájmů. I silné státy v boji proti těmto jevům selhávají, ať již z důvodu finanční náročnosti či slabé efektivity při koordinaci sil bezpečnostních a zpravodajských složek.

3. Spravedlivá válka ?

Tradiční učení o spravedlivé válce má kořeny u sv. Augustina a je precizněji definováno sv. Tomášem Akvinským. Jeho tři podmínky (*conditio triplex*) vyhlášení legitimní války byly v celé další tradici považovány za základ etiky v této oblasti. Válka musí tedy být podle něj vyhlášena oprávněnou autoritou – státem nebo jinou kompetentní mocí, musí existovat přiměřená spravedlivá příčina – buď tedy obrana nebo vymáhání práva, dále je požadován správný úmysl vedení války – ve prospěch dobra nebo k odvracení zla. Tyto tři podmínky jsou považovány za tradiční pro vyhlášení války (*ius ad bellum*). K nim bývají přiřazovány v další tradici doplňující podmínky - nutnost a nevyhnutelnost (válka je poslední prostředek) či předpokládaná naděje na úspěch války. Ve věci je nutno dále podle tradice rozlišovat mezi legitimním rozhodnutím vést válku a způsobem, jakým je válka vedena a vojenská síla užita. Co se týče tedy již průběhu války, byly v další tradici definovány další mravní či právní principy (*ius in bello*), kupř. že vyhlášení války musí předcházet ultimátum, že válka se nesmí v principu vést proti soukromým osobám, leč proti celým národům, že nelze užívat nehumánních zbraní či poškozovat civilní obyvatelstvo. Mnohé z těchto principů se postupně přetavilo do mezinárodního práva, humanitárních principů a válečných konvencí.

Klasické koncepty, jak mravní tak i právní, předpokládaly spíše typ války předmoderní nebo moderní. Na nové způsoby války je již obtížnější tyto principy aplikovat. Tradiční teorie vycházely z předpokladu existence jasně profilovaného, definovaného a symetrického nepřítele - obvykle státu - proti němuž lze vést regulérní válku. Současná hrozba terorismu se vymyká takovému předpokladu, jedná se o zcela nový druh ohrožení (*asymmetrical warfare*), jehož novost spočívá v existenci ohrožujícího nestátního obtížně identifikovatelného aktéra hrozby a dále i v potenciálu nových technologií ničení snadno vyrobitelných a transferovatelných jedincem (špinavá bomba, chemické a biologické zbraně apod.). Terorismus efektivně útočí na zranitelná místa civilizace - tím, že ohrožuje civilní obyvatelstvo, navozuje atmosféru strachu, citelně zasahuje občanský řád a oslabuje pozici regulérních vlád. Nový terorismus postrádá zřetelné strukturální kontury, jeho síť je systémem obtížně identifikovatelných buněk operujících samostatně a s využitím nejmodernějších komunikačních technologií i jiných výtvarků civilizace. Jeho nesmírná hrozba je obtížně identifikovatelná a předem zjistitelná.

Tyto skutečnosti vyžadují nové obranné strategie postupu vůči hrozícímu teroristickému nebezpečí. Klasické strategie a principy jsou tvář v tvář nové realitě neúčinné. Nové strategie však naproti tomu narážejí na problém efektivity a zejména na problém porušování právních principů (preventivní útoky, odstraňování „rizikových“ režimů, eliminace „darebáckých států“), konvencí a lidských práv. Jsou zde otázky nad užitím nestandardních metod - vzpomeňme třeba i na problém Guantánama – šlo o „důležitý nástroj v boji proti terorismu“, nebo o pověstnou „černou díru v právním systému“? Beztrčnost, kterou prezident Obama zaručil vyšetřovatelům z Guantánama, ačkoli jinak provedl kroky ke zrušení této věznice, naznačuje, že na věc nelze hledět zjednodušeně, i když otázka porušování lidských práv je velmi citlivá je nezbytné ji hluboce vážít. Tvář v tvář „absolutnímu zlu“ je to však obtížné - připomeňme nedávný výrok předáka Al-Kaidy Ajmána Zavahrího, který považuje Spojené státy pod vedením Baracka Obamy za stejné jako předtím – zatímco z naší perspektivy mohlo dojít k mnohým posunům a změnám trendů, pro džihadistický terorismus je jakýkoli ústupek či vlídnější tvář projevem slabosti a výzvou k intenzifikaci boje.

Technologický vývoj zbraní může částečně přispívat k umenšení některých těchto problémů či kontroverzí, omezovat lidské ztráty, příkladem jsou tzv. nesmrtící zbraně (*Non-Lethal Weapons*) využitelné pro boj proti teroristům a únoscům bez ohrožení rukojmích a nezúčastněných osob, k zásahům v místech s vysokou koncentrací obyvatelstva (infrazvukové, mikrovlnné, optické, ale i biologické a chemické).

Problém obtížnosti aplikovatelnosti morálních a právních zásad zde ale částečně byl již v době války „moderní“ - atomové zbraně v době Studené války mohly způsobit ohromné a nekontrolovatelné ničení, které by daleko přesáhlo meze spravedlivé obrany či dávaly oprávněnou naději na pozitivní výsledek války. Úvahy o spravedlnosti a oprávněnosti takové války by tak ztratily tvář v tvář potenciální likvidaci planety hlubší smysl. Přehnaný pacifismus je tak zdá se částečně reliktem této apokalyptické obavy.

Mezinárodní právo garantované OSN neposkytuje uspokojivé nástroje k udržení bezpečnosti ve světě a k potírání globalizovaného terorismu, proto odpovědnost „chránit své občany“ leží spíše na bedrech jednotlivých států. Lze říci, že po ukončení studené války se aktivita OSN ve prospěch světového míru vyvíjela poměrně

slibně, jak bylo patrné i z jejího jednoznačného postoje k Saddámově kuvajtské agresi. Na pozdějších událostech v Somálsku, Rwandě, Bosně a Hercegovině, se však ukázalo, že OSN nebyla schopna účinně pomoci ve válečných konfliktech ve světě. Lze pochopit, že OSN byla v době studené války paralyzována realitou rozložení sil na dva mocenské bloky, ovšem OSN ani po jejím ukončení, s výjimkou 1. války v Iráku v roce 1991, nebyla schopna efektivně zaštitovat ve světě oběti proti agresorům. Trapným symptomem nefunkčnosti a pokrytectví OSN je pravidelné členství zemí porušujících lidská práva v Komisi OSN pro lidská práva. Lze pochopit i to, že OSN nemá dostatek mocenských nástrojů k realizaci vojenské bezpečnosti ve světě, ovšem její morální selhávání předznamenává její slabost k řešení konfliktů současnosti. Navíc je situace rozložení sil v Radě bezpečnosti stejná jako v době Studené války – reprezentuje vítěze II. světové války a jejich spojence, kdy i do jejího rozhodování se i v současnosti promítají geostrategické a velmocenské zájmy, proto se málokdy shodne na deklaraci, natož na společném postupu či potvrzení vojenského postupu.

4. Návrat geopolitiky

Kromě globálního rozvoje organizovaného zločinu a neformálních teroristických sítí se v souvislosti s globalizací opět otvírají staré geopolitické otazníky vztahu centrálních světových velmocí a vzniku nových mocenských center. I když globální hráči spolu otevřené války v současnosti nevedou, jejich vůle tvrdě prosazovat své geopolitické zájmy roste. Po rozpadu bipolárního světa se přirozeně nabízí otázka budoucnosti mezinárodního uspořádání. USA se po rozkladu sovětského impéria staly dočasným světovým hegemonem. Tato „unipolární hegemonie“ může mít jisté výhody – poskytuje stabilitu, určitou formu mezinárodní bezpečnosti, vytváří normy a společné instituce umožňující a podněcující rozvoj mezinárodní spolupráce (volný obchod, šíření svobod a demokratických institucí). Hegemonie není totožná s impériem, protože i když je suverenita dalších aktérů umenšena, není zrušena. Prozatím se na scéně nenabízí alternativa k americké hegemonii - jde o jedinou mocnost, která disponuje dostatečnou vojenskou kapacitou a politickou autoritou a navíc jistým hodnotovým argumentem může být, že USA je „prvním impériem“ založeným na svobodě a demokracii. Legitimita USA jako světového hegemonu bývá ovšem zpochybňována, kdy odpůrci vidí v působení Spojených států pouze snahu zachovat kontrolu nad globální ekonomikou a přírodními zdroji a globalizaci tak vnímají jen jako ideologický koncept sloužící dalšímu posilování americké hegemonie. Idealistickým aspektem této mocenské politiky je, že pokud by se v této perspektivě „šířila světem“ demokracie a liberální hodnoty západního typu spojené s prosperitou, dějiny by se v souladu s „demokratickou teorií míru“ (Michael Doyle, 1986) – tedy empiricky testovatelnou hypotézou, že demokratické státy mezi sebou neválčí, posunuly směrem k eliminaci válečných konfliktů.

Opět si připomeňme Huntingtona, který dělí svět na sedm či osm hlavních civilizací, jejichž hranice jsou „totožné s hranicemi náboženství“. Jsou to civilizace západní (euroamerická), islámská, pravoslavná, latinskoamerická, hinduistická, čínská, japonská a africká (pomiňme často kritizovanou problematiku dělení civilizací i ideji střetu civilizací jako takovou). Realita ukazuje, že ve světě vyrůstají mocenská centra, která mají ambici hrát roli alespoň regionálního hegemonu (EU, Rusko, Čína).

Západní civilizace není geopoliticky jednotná, Evropská unie (pod „soft-hegemoniálním“ vedením Francie a Německa) vytrvale usiluje se stát geopolitickým konkurentem Spojených států, čímž se částečně narušují transatlantické vazby a bezpečnostní politika NATO. Ačkoli reálné konflikty probíhají v současnosti zejména na „*krvavých hranicích islámu*“, Huntington předvídá v budoucnu i konflikty spojené s „čínskou asertivitou“. Největším otazníkem mezi velmocemi je s jistotou Čína, která si v současnosti již činí velmocenské ambice v asijské oblasti a tyto budou dále růst. Lze jí rostoucí hegemoniální vliv v Asii ponechat, nebo jde o bezpečnostní riziko? Nejasné perspektivy dalšího směřování Číny ve věci proměny politického zřízení by měly vést k opatrnosti – ekonomické zájmy při jednání s Čínou mnohdy převažují nad zájmy politickými a lidsko-právními. V případě Číny nemusí platit ono clintonovské „obchod prospívá demokracii“. Příklad Barmy v loňském roce nám ukázal, že do této sféry vlivu Číny svět bude zasahovat pouze slabě a rétoricky.

My můžeme dnes na vlastní oči vidět a pociťovat vzrůstající sílu „Ruského medvěda“, kdy tento opět hledá své místo na globálním velmocenském poli a posiluje své sféry vlivu. Česká republika má mimochodem nyní „tu čest“ hrát roli v tvorbě velmocenských siločar svým přikývnutím výstavbě amerického radaru v Brdech. Rusko si hájí své sféry vlivu - a je velkým otazníkem, zda z těchto důvodů není kupříkladu snaha Ukrajiny o vstup do NATO či dokonce do Evropské unie marná. Podle Huntingtona je právě Ukrajina zemí, jejímž srdcem probíhá hranice mezi východem a Západem a nad jejím osudem se zdvíhají otazníky.

To, že mírové a válečné procesy výrazně ovlivňuje geopolitika není třeba zdůrazňovat. V minulosti se vedly války o úrodná pole a území vhodnější k žití, později i o další zdroje. Co se týče změn hranic států a dobývání území dnes, tak takový vývoj se obvykle neočekává a může vznikat dojem, že k hranice území a států vykreslené minulostí jsou jednou pro vždy více či méně dané. Nicméně tuto možnost nelze do budoucna vyloučit, v širším dějinném horizontu by bylo i nelogické a nepravděpodobné, že by byl již navždy zachován jakýsi *status quo*. Již dnes občas lze občas zaslechnout kupříkladu úvahu o tom, že demograficky skomírající Rusko s rozsáhlými

vytlačeními oblastmi Dálného východu se může časem dostat pod tlak demograficky, ekonomicky i vojensky expandující Číny. Z demografických důvodů se pochopitelně zdvihnají otazníky i nad Evropou, ale zde se zdá, že dojde k „předání území“ bez válečných střetů prostou imigrací a vyměněním (případně emigrací) „původního obyvatelstva“. Migrace se může v budoucnu stát ještě výraznějším faktorem geopolitických konfliktů, zejména v souvislosti s demografickými trendy, epidemiologickým vývojem (AIDS), problémem přístupu k vodě a zemědělské půdě, případně výraznějšími (nebo dokonce katastrofickými) klimatickými změnami. V poslední řadě se nabízí i otázka, jakou kapacitu má vůbec země a její zdroje uživit lidstvo a na jaké úrovni. Podle pesimistických odhadů extrémních ekologických organizací již je tento limit dávno překročen (kupříkladu „Hnutí pro dobrovolné vyhnutí lidstva“ chce limitovat světovou populaci na 100 milionů (nyní 7 miliard...), podle prognóz optimistických - za předpokladu lepšího využití zdrojů a za předpokladů snížení nároků na „blahobyť“ – se hovoří až o 15 miliardách či více.

5. Na závěr

Otázky míru a války, bojů a konfliktů mají v době globalizace mnoho dimenzí, dvě podstatné oblasti – globalizovaný islámský terorismus a velmocenské mezinárodní uspořádání nastíněné výše hrají však primární roli.

Dvě motta na začátku článku považuji za příznačná pro ilustraci těchto dvou oblastí. Prvé z nich, i když nehovoří o fenoménu terorismu, ale o arabských státech, je destilací odlišnosti mentalit a kouzlem nechtěného zpřístupňuje lidskost uvažování i tak významného globálního politického hráče jakým je francouzský prezident. Jsou tedy Arabové (nebo širěji muslimové) se svým náboženstvím nebezpeční? Stále visí ve vzduchu ona nekorektní otázka, zda totiž násilí patří k bytostným rysům islámu a nebo zda jde pouze o zneužití náboženských ideálů k jiným účelům, jak se občas stává snad ve všech náboženstvích? Jistá naděje, že „zápas o mysl a srdce muslimů“ (Kepel, *Válka v srdci islámu*, česky 2006) [6] povede k eliminaci násilného džihádismu a ke ztrátě jeho podpory či sympatií ze strany většinových muslimů, se ale nabízí.

Druhé motto je výzvou k pochopení lidmi neuvědomované křehkosti civilizace závislé na mnoha faktorech, které mohou ztratit svou samozřejmost. Právě nyní, nedlouho po dočasném uzavření kohoutků se zemním plynem, se opět více do popředí jistě dostanou opětovně otázky energetické bezpečnosti a problematika naší závislosti na zdrojích z Ruska. Ačkoli byla nedávná krize dodávky zemního plynu do Evropy prezentována převážně jako obchodní spor, nelze si činit iluze, že by tomu tak skutečně bylo. A i kdyby, je patrné že by taková závislost Evropy (zejména východní) mohla být kdykoli v budoucnosti zneužita k silně efektivním politicko-mocenským, nebo dokonce válečným účelům. Ne nadarmo se od té doby stalo příznačným rčení, že vítězem tohoto sporu je (kromě Ruska, samozřejmě) jaderná energie, která je schopná energetickou bezpečnost kompenzovat. Toto ovšem naráží na známé otazníky kolem jaderné energie a na vlivnou agendu ekologických organizací, protijaderné lobby a v neposlední řadě i na strategii EU, která takovou politiku přejímá. Naší republiky se výpadek dodávky plynu nedotkl, lidé jej nijak nepocítili, ovšem vzpomeňme na mrznoucí Bulhary či na Slováky, kterým hrozila destabilizace elektrické přenosové soustavy a onen pověstný „blackout“. Je to tedy určitá výzva k přehodnocení postoje k jaderné energii a výzva k urychlené realizaci alternativních cest energií (*Nabucco*), které by přiváděly zemní plyn z Kazachstánu a Turkmenistánu (tyto snahy pochopitelně Rusko blokuje). Stejně i ve vztahu k arabské ropě (se vzpomínkou na ropný šok – uzavření kohoutků v roce 1973 v reakci na izraelsko-arabskou válku) se nabízí otázka urychlené eliminace závislosti vyspělých ekonomik na této komoditě jakýmkoli způsobem, jak z důvodů cenových, z perspektivy možného nedostatku, tak z důvodů strategických.

Třetí motto, střípek z pražského projevu prezidenta USA Baracka Obamy z dubna 2009, nám může pomoci k meditaci nad stálými a nekončícími úvahami o základu společných hodnot lidstva a civilizace Západu a o problematice významu role USA ve světě. Čtvrté motto, povzdech odcházejícího prezidenta George W. Bushe, odhaluje lidskost, obtížnost a nejednoznačnost ve věci hodnocení, rozhodování a odpovědnosti, které jsou spojeny s bezpečnostními dilematy současnosti a budoucnosti.

Co se týče možného vývoje bezpečnosti a mezinárodních vztahů v další perspektivě, tak toto může být předmětem rozličných úvah a spekulací či vizí. Některé z nich mohou mít i seriózní základ pevně zakotvený v tradici reflexe mezinárodních vztahů. Příkladem je poslední kapitola knihy *Anarchie a řád ve světové politice* nazvaná „*Scénáře budoucnosti*“ ([1], s. 527-530), která nabízí šest alternativních podob možného vývoje na škále od „nástupu nového středověku“ (rozpad státních suverenit a národních zájmů, střetávání zájmů a identit jiných skupin než států – ekonomických, sociálních, ideologických, náboženských, etnických, kulturních, tedy nestátních aktérů jak na lokální, národní tak mezinárodní úrovni) přes multipolaritu (velmocí) až k „vítězství amerického impéria“ či světového státu (založeném na konsensu minima hodnot, nezbytného užití násilí, rovnoměrné redistribuce zdrojů pro život).

Literatura

- [1] **Barša, P.; Císař, O.:** *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů.* Praha, Portál 2008. ISBN 978-80-7367-094-8.
- [2] **Dahrendorf, R.:** *Od pádu Zdi k válce v Iráku. Nový začátek dějin.* Praha: Vyšehrad, 2008, ISBN 978-80-7021-842-6.
- [3] **Fukuyama, F.:** *Konec dějin a poslední člověk.* Praha, Rybka publishers 2002. ISBN 80-86182-27-4.
- [4] **Gra, J.:** *AL KAJDA a co to znamená být moderní.* Praha, Mladá fronta 2005. ISBN 80-204-1270-0.
- [5] **Huntington, S. P.:** *Sřet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu.* Praha, Rybka Publishers 2001. ISBN 80-86182-49-5.
- [6] **Kepel, G.:** *Válka v srdci islámu.* Praha, Karolinum 2006. ISBN 80-246-1217-8.
- [7] **Míčka, R.:** Katolíci a válka aneb „všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou... (Mt 26:52)“ ? *Universum – Revue České křesťanské akademie*, 2007, č. 3, s. 28 - 33. ISSN 0862-8238.
- [8] **Naím, M.:** *Černá kniha globalizace.* Praha, Vyšehrad 2005. ISBN 978-80-7021-866-2.
- [9] **Novak, M.:** *The Universal Hunger for Liberty. Why the Clash of Civilizations Is Not Inevitable.* New York, Basic Books 2004. ISBN 0-465-05131-6.
- [10] **Šedivý, J.:** Nové paradigma terorismu. *Mezinárodní politika*, Ústav mezinárodních vztahů, 2003, č. 1, s. 4 - 7. ISSN 0543-7962.
- [11] **ŠEDIVÝ, J.** Válka: rámeček pro analýzu. In: Jehlička, P.; Tomeš, J.; Daněk, P.: *Stát, prostor, politika - vybrané kapitoly z politické geografie.* Praha, PřF UK 2000, s. 180 - 199. ISBN 80-238-5566-2.
- [12] **Toffler, A.; Tofflerová, H.:** *Válka a antiválka. Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu.* Praha, Dokořán 2002. ISBN 80-86569-16-0.
- [13] **Waisová, Š. a kol.:** *Bezpečnost a strategie. Východiska-Stav-Perspektivy.* Plzeň, FHS ZČU Plzeň 2003. ISBN 80-86473-46-5.
- [14] **Waisová, Š.:** *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti.* Plzeň, FHS ZČU Plzeň 2003. ISBN 80-86473-42-2.

Poznámky ke společenským souvislostem globalizace s důrazem na náboženství

Ján Mišovič (misovic@tf.jcu.cz)

A. Giddens, známý britský sociolog, ve své práci *Unikající svět* [3] trefně charakterizuje vliv globalizace na společenské procesy v nejširším měřítku, stejně jako na každodenní život. Zaznamenává působení doprovodného tlaku orientovaného na změnu tradičního způsobu života, na kulturu, ve většině oblastí světa.

Velkou proměnou procházejí různé, mimo jiné, náboženské tradice. Mezi bortícími se tradicemi se rodí fundamentalismus usilující o jejich očištění a obnovení do původní podoby. Náboženství se souběžně se společností transformují v čase a prostoru. Reakce na výsledek tohoto procesu je jak oživení v rámci původních náboženských koncepcí v různých variantách, tak hledání nových myšlenkových směrů, označovaných jako filosofie New Age.

Doposud opakující se procesy, vyúsťující v ustálené společenské struktury a mechanismy, stabilní sociální pozice, změnil svůj charakter a dynamizovaly úsilí společné všem úrovním lidské civilizace. To se vyznačuje promyšlením, pátráním a pokusy o definici nové identity. Státy, národy, instituce, sociální skupiny i jednotliví lidé, vědomě či nevědomě rekonstruují, budují svou současnou identitu.

Vyvíjející se části společnosti vnímají v příslušném společenském kontextu náboženství z hlediska duchovního významu i v materializované podobě, ve smyslu skupin a hnutí. Současně odborná literatura dokumentuje různé způsoby, jakými je náboženství chápáno. Za prvé je na ní nahlíženo jako na institucionální strukturu, s vytyčeným programem a cílem, za druhé jako na prvek kultury, za třetí jako na součást osobní motivační síly.

Dawsonová [1] poznamenává, že většina pohledů, které sociologicky reflektují místo náboženství v globálním světě, zaznamenává nové formy náboženství, jako výraz sekularizace a reakce signalizující potřebu nového spirituálního pocitu jistoty. Zároveň je charakterizována i jiná tendence, vzestup náboženství jako

ústředního bodu formování identity a reakcí na sekularizaci moderního světa. Tato stanoviska nejsou ojedinělá. Jejich podstatou je myšlenka, že volání po nové náboženské jistotě je odpovědí na široce existující krizi sekulárního materialismu, v rámci západní industrializované civilizace, zemí bývalého „východního bloku“ i třetího světa.

Mnohé analýzy připomínají, že náboženství je určité pokládáno za důležité v souvislosti s probíhajícími společenskými a politickými procesy. Náboženství je znovu objevováno v oblasti společenské vědy, jeho role v kontextu sociálních hnutí, občanské kultury i globalizačních teorií.

P. Berger [1] uvádí, že globální systém rozrušil zděděné nebo vytvořené kulturní a osobní identity a navazuje, že právě náboženství je nová měnící se síla odpovídající potřebám jednotlivců, se schopností pomoci porozumět společnosti v soukromé osobní rovině. Jiní autoři zdůrazňují potřebu obnovování komunitního života v postmoderním světě. Tuto potřebu vycítilo tradiční, fundamentální náboženství a na tom nejednou zakládá svůj vzestup. Náboženský extremismus je jenom jednou z cest, kterou globalizace „přispívá“ k náboženské obnově.

Uplatňování náboženských principů není považováno jen za faktor obchodní, finanční či morální stability dnešního světa, ale rovněž za faktor utvářející identitu, faktor příznivě ovlivňující modernizaci. Souběžně je celý přístup zdůrazňující aktuální význam náboženství doprovázen hlubokou krizí socializačních institucí různé úrovně - školy, rodiny, církví. Proces socializace náboženské víry je ovlivněn několika důležitými faktory: sekularizací, náboženským pluralismem, deinstitucionalizací a vznikem nových forem náboženské identity.

Jedna z mnoha charakteristik sekularizace vychází z faktu, že náboženství a náboženské instituce přestávají plnit klíčovou roli v přijímání víry, při definování dominujících hodnot a uchovávání společenské soudržnosti a vytváření osobní identity. Náboženský pluralismus je spojený s významnou diverzifikací náboženské tradice a tento fakt není považovaný za klíčový nebo vyžadující zvláštní pozornost. Prvky nových mladých náboženských kultur vyjadřují diversitu jak myšlenek, tak aktivit i na ně navazujících kroků.

Zvyšující se autonomii náboženství v procesu individualizace je potřebné vidět v kontextu pluralizace víry. Podle Dubeta a Martuccelliho [2] pokles institucionálního významu církví koresponduje s oslabováním samotné její organizace a praktického vlivu. Je možné pozorovat značné napětí mezi články víry zdůrazňovanými v rámci klasického institucionálního modelu a vírou a jejím vyjádřením v novém kontextu, v němž existuje subjektivita víry, která je jedním z výrazů stálého konfliktu zájmů a tendencí v církvích.

Subjektivita víry představuje základ nové náboženské identity, náboženské modernity. Náboženská modernita je charakterizována dvojitým pohybem - individualizací víry a pluralizací náboženských praktik. Můžeme hovořit o nové náboženské pravdě - o subjektivní pravdě. Nový systém náboženství dobře vystihuje formulace „víra bez příslušnosti - *believing without belonging*“. Jednotlivec, který věří není ovlivněn nebo není pod vlivem žádné instituce, velkého příběhu, stabilní církevní příslušnosti.

Tato charakteristika se týká převážné většiny lidí, kterým slouží náboženství a náboženské instituce jako klíčový moment jejich života. a říkají, že sdílejí víru, učení i náboženskou morálku.

Pokud se vrátím k úvodním poznámkám, týkajícím se chápání náboženství ve vazbě na procesy globalizace, ze tří uvedených pojetí je náboženství jako součást kultury spíše posilováno. Z hlediska institucionální struktury tendence už není tak jednoznačná, protože v této oblasti probíhají rozporné procesy. V souvislosti s dopady do institucionální struktury tradičních církví je možné pozorovat oslabování a u nových církví posilování. Náboženství jako osobní motivační síla je přijímána značně diferencovaně. V tradičních církvích se odehrává dvojitý proces: masa s „formálním členstvím“ se stává lhostejnější, „odpadává“ a víra přestává být pro ní motivující silou. Okruh víře věrných se aktivizuje a víra se stává více než v minulosti základem pro budování identity. Nové církve a náboženská hnutí svým institucionálním uspořádáním vytvářejí prostor pro zvýraznění roli víry při formování osobní identity.

V případě, že na tento stav a uvedené procesy kompetentní církevní instituce, kterých se to nejvíce týká, nejsou schopny zareagovat, oblast víry se bude i nadále pluralizovat a klasické církevní instituce budou dále ztrácet svůj význam. Je to výsledek dosavadních převažujících společenských procesů, ale i projev globalizace.

Literatura

[1] Dawson, L.: Antimodernism, Modernism, and Postmodernism: Struggling with the Cultural Significance of New religious movement. *Sociology of Religion*, 1998, Vol. 59, No. 2.

[2] Dubet, F.; Martuccelli, D.: *Le que sociedad vivimos?* Buenos Aires, Losada 2000. Cit. dle Sabe, C. J.: The Crisis in Religious Socialization. An Analytical Proposal. *Social Compass*, 2007, Vol. 54, No 1.

[3] Giddens, A. : *Unikající svět*. Praha, SLOVON 2000.

[4] Hanuš, J.; Vybíral, J.: *Náboženství v globální občanské společnosti*. Brno, CDK 2008.

[5] Sabe, C. J.: The Crisis in Religious Socialization. An Analytical Proposal. *Social Compass*, 2007, Vol. 54, No. 1.

[6] Selinger, J.: The Forgotten Factor: The Uneasy Relationship between Religion and Development. *Social Compass*, 2004, Vol. 51, No. 4.

Dimenze a perspektivy soudobé globalizace

Pavel Sirůček (sirucek@vse.cz)

Pouze málokteré slovo vyvolává dnes tak rozdílné představy, asociace i emoce než právě globalizace. Problematika jejího obsahu, příčin, projevů, důsledků, rozporností a perspektiv náleží k tématům ústředním i nejkonfliktnějším. Jde o multidimenzionální a silně ambivalentní procesy, probíhající diferencovaně na různých úrovních, kdy dochází k propojování a růstu závislosti, ale i k asymetriím a rozpornostem. Přehlíženy by neměly být, vedle ekonomické, další rozměry soudobé globalizace. A to včetně aspektů etických, hodnotových i duchovních.

1. Ideologičnost a datování procesů globalizace

V žebříčku pojmů, které díky nadužívání zcela ztrácejí na obsahu, globalizace (G) často vede a stala se i **největší modlou a strašákem** poslední doby. Samotná G je předmětem marketingových snah i výhodným prodejním a politickým artiklem. Rozdílné zájmy vytváří nejednoznačnosti a dosud **neexistuje** jednotné vymezení obsahu, charakteru, směřování G, ani ucelená teoretická reflexe. Chybí souhlasné určení počátku a etap, opomíjen je historický kontext, přehlíženy bývají různé odklony a protiproudy typu deglobalizace či glocalizace [7].

Problémy přetrvávají u identifikace objektu a subjektů G. Globalizuje se svět, je kýmisi globalizován, či platí obě? Někteří termín G odmítají a preferují mondializaci čili zesvětovění. Kritičtí autoři namísto **neoliberální konkurenční G** propagují kooperativní G a proti „G finančních trhů a kapitálu“ staví „G solidarity a odpovědnosti“. Jiní hovoří o modernizaci, nebo modernitě, odlišují G od univerzalizmu atd. [9]. Tradičně bývá směřována rovina G jako nevyhnutelného procesu (např. rozvoje výrobních sil) a stávající kapitalistická neoliberální forma. Diskutována stále je **absence obecného kritéria pro hodnocení G**, s možnými kritérii obecně humánními, nebo tzv. pokroku, včetně opomíjené etické dimenze ekonomických aj. koncepcí [11]. Různé pohledy a hodnocení mají **objektivní základ v rozpornostech G**, kdy tato není jednosměrným procesem, nýbrž probíhají složité interakce mezi různými rozměry.

Kategorie G je silně **zatížena ideologií, propagandou i apologetikou** a nežádka jde o neporozumění skutečností a **klam**, vnucený mocnými skupinami, resp. který jsme si vnutili sami. I v této oblasti jsou mnozí vesměs dobrovolnými **zajatci tzv. konvenčního myšlení**, kdy vědecké zkoumání bývá nahrazováno vírou. Sama G je **mocnou ideologií**, hlášanou nejen tzv. hyperglobalizátory [13], a formující oficiální přístupy, které jsou dnes již společenskou konvencí. Ideologie G (a ideologie tzv. lidských práv) se fakticky staly **novým náboženstvím** a obdobou hříchů je nyní porušování pravidel salónní politické (hyper)korektnosti [9].

Rychlá a vlivná oficiální G - coby **přirozené zesvětovění po celou historii kapitalismu** - bývá redukována na ekonomický rozměr a reprezentuje „ring co nejvolnějšího trhu“. Zdůrazňována bývá objektivnost a nezvratnost procesů G, kterým je možné pouze se adekvátně přizpůsobit [7]. Termín G se začal masově užívat v 90. letech jako **výraz pro sjednocování světa**. Nejde o unifikovaný, homogenní fenomén, spíše o **rozporné a nerovné aktivity a procesy**, kdy přes prosazování globálních tendencí nemáme plně globalizovaný svět. Vyzdvihována je tradičně **ekonomická stránka**. Jiní zdůrazňují **širší dimenze** v rovině politické, kulturní, sociální, environmentální, ale i **hodnotovou a duchovní prázdnotu**. G nabývá řady podob s mnoha nejednoznačnostmi. Bývá chápána jako **vnější mocná síla**, která vede k unifikaci ve formě „*macdonaldizace*“, jindy je představována jen jako volné propojení dohodami o zónách volného obchodu, integrace finančních trhů, nebo rozmach sítí v čele s internetem. Dopady neoliberální G vedou k rozlišování G jako stadia historické evoluce a politického projektu řídicího lidstvo jistým směrem. Zde G bývá **zužována na politický proces G kapitalismu** a mnozí kriticky glosují, že jde o galantní slovo pro imperialismus [9].

První globalizací pro mnohé bylo již před 8 000 lety rozšíření geneticky upraveného obilí. Pokud je G spojována s politickou či kulturní **nadstavbou** (internacionalizace kultury a hodnot), hovoří se o počátku v antice. Vážeme-li G na **ekonomiku** (internacionalizace či integrace) lze počátek vztahovat k 16.–17. století. V 18. století průmyslová revoluce podnítila modernizaci infrastruktury a výroby. Léta 1870-1913 charakterizovala absence omezení na pohyb zboží, kapitálu i práce, zásahy státu byly redukovány na minimum a hlavním aktérem byla Británie. Později se ekonomická moc přesouvá do USA, jejichž vliv vzrostl po válkách a pádu SSSR. Historie **ekonomické integrace** je zobecňována na sled internacionalizace, transnacionality a soudobé G jako **formování světových výrobních a informačních sítí** [11].

V posledních třech dekádách **G akceleruje a přechází do kvalitativně nové fáze** více spojené s negativy. Toto lze považovat za vysvětlení, proč se stala klíčovým tématem až dnes. **Současná fáze** (cca 1980-2005) se liší novými trhy, nástroji, hráči i pravidly a jsou patrné zostřující se konflikty mezi aktéry [7]. Dnes se zdá, že **negativa G začínají převažovat a procesy se zpomalují - s obratem kolem roku 2000**. Důraz bývá kladen na

financionalizaci světa, která je stále nebezpečnější. Objevuje se termín „*krize G*“ a sílí volání po **zkrocení neoliberální G**. Tato je sice pro mnohé jediná myslitelná, ale právě ona bývá terčem **anti- a alterglobalizačních proudů**. A to někdy s viděním **G coby křížové výpravy** či spiknutí [13].

Při spojování s **technologickými změnami** a jejich vlivem na ekonomiku a nadstavbu G figuruje jako forma rozvoje výrobních sil, silně vázaná na nové komunikační a informační technologie. Proto se její počátky často vztahují k 80. letům minulého století. Frekventované je také datování již od 60. let, kdy jsou vyzdvihovány aplikace nových technologií spojených se vzestupem IV. dlouhé K-vlny, nastartované II. SV. O **G vývoje** mnozí hovoří právě od 60. let 20. století, kdy **společenské rozpory definitivně ztrácejí lokální charakter**. Rozdílnosti plynou z toho, zda je nástup soudobé G spojován s přínosy vědeckotechnické, nebo tzv. informační revoluce. V 70. letech se všeobecně rozšiřuje kategorie **globální problémy** [11].

2. Rozměry a hodnotový rámec soudobé globalizace

G je **dynamický a nerovnovážený proces se silnými zpětnými vazbami**. Dochází k růstu závislostí a propojování jedinců, zemí, národů, regionů aj. (s jádrem v oblastech ekonomických a technologických), s **rozpornými dopady na další sféry, které často za jádrem zaostávají**. Důležité je, že ekonomická integrace se rozvíjí, ale ostatní formy dosud zůstávají pozadu. G nutno vnímat i jako proces, jehož dynamika je do značné míry určována na úrovni politických rozhodnutí [14]. G vyvolává **značné asymetrie** ve sféře technologické, ekonomické, kulturní, sociální i politické, rozdílně se projevující v různých subsystémech. Soudobá G přitom vyvolává **rozpory**, které zřejmě nejsou dlouhodobě udržitelné a lze nastolit fundamentální otázku, zda jsou vůbec řešitelné v rámci tržně-kapitalistických mantinelů [9].

Napětí mezi úrovněmi G je spojeno s řadou negativ a protitendencí. **Současná fáze se ukazuje jako nestabilní**, což vyvolává úvahy o **proměnách, regulacích, zpomalení, zastavení, návratech a korekcích G** [13]. Existují i pohledy odlišné, oslavující, že globální ekonomika je dnes nejsilnější vůbec [11], s resuscitací nadějí jako při nástupu high-tech firem z počátku 90. let. Optimistické výhledy však kalí aktuální nejen **tzv. globální finanční krize**.

Za hlavní znepokojující rys současné etapy vývoje světové ekonomiky, nastupující počátkem 90. let, bývá označováno **prohlubování nerovnoměrností vývoje**. Efekty G vedou k prohlubování rozdílů, nejen např. mezi zeměmi, a to hlavně mezi bohatými a chudými. Nerovnoměrnosti a problémy zesilují migrační toky. Globální problémy a ohrožení (včetně řady **možností rychlé globální smrti lidstva**) jsou vzájemně provázány. Nárůst sociálního a politického napětí vytváří vhodné kulisy pro různé katastrofy často rozměrů apokalyptických.

Rozlišována bývá **G ekonomická, sociální a politická**. Nejviditelnější úrovní je G ekonomických aktivit. **Ekonomická G** je popisována jako globální ekonomické integrace na trzích produktů a služeb, kapitálu i práce. Je nazírána jako proces objektivní a kontinuální, za jehož základ lze považovat technologický pokrok, integrační procesy a liberalizaci. Procesy ekonomické G se nejdříve rozvíjí ve sféře oběhu - ve finanční oblasti, v obchodu a dopravě, následně přichází do materiální výroby. Nejdále procesy postoupily ve finančním světě, následuje energetika, zřejmý je postup u informačních a obchodních toků a nejpomaleji probíhají v segmentech trhů práce [13].

Jedním z klíčových rysů **sociální G** je **formování nadnárodních sociálních prostorů**. G bývá spojována i s procesy tvorby síťové společnosti. Vztahy a organizace se přitom stávají nejen pružnějšími, ale i nestářejšími. K sociálním důsledkům patří nárůst nerovností, nezaměstnanosti, kriminality, terorismu, etnických konfliktů i degradace vzdělanosti či zrychlení rozkladu tradiční rodiny a jiných struktur. G doprovází **řada negativních jevů** v podobě polarizace, zániku středních vrstev, extrémní koncentrace moci v rukou korporací, úbytku moci jedince, sílícího odcizení, proměn náboženství či vstupu radikalismu. G vede k **oslabování sociální soudržnosti a solidarity**, k chudnutí, **ekologické degradaci a marginalizaci**, nebo vyloučení celých sociálních skupin. Přibývají varování před **globální nerovnováhou mezi prací a kapitálem**, která je již dlouhodoběji vychýlená k dominanci kapitálu. Mnozí hovoří o **krizi sociálního státu** a o G jako její **hlavní příčině**.

Politická G bývá ztotožňována s politickou G kapitalismu. Tato je nezřídka galantním a maskujícím označením pro **vnucování hodnot, kultury, způsobu života a institucí jiným**. V politické oblasti má G řadu závažných rysů. Za klíčový je považován **pokles významu národních států**. Mnozí přitom ale nezpochybňují proměny rolí národních států, ale odmítají umělé urychlování a nesdílají kosmopolitní nadšení z nadnárodních institucí a mechanismů. Role státu dnes přebírají **gigantické korporace**, spekulanti jsou mocnější než politici a obchodní zájmy jsou alfou a omegou dění. Úloha vlády se redukuje na zajišťování veřejných služeb, infrastruktury, ochranu světového systému volného obchodu a nabízení výhod velkým investorům. Vzniká „*mediální demokracie*“ a o vítězích voleb rozhodují peníze. Roste vliv reklamy, médií, manipulací a virtuálních světů i náboženství. Dochází k poklesu významu a moci tradičních politických stran, nárůstu vlivu nátlakových skupin (včetně nevolených NGO) i fenoménu „*politiky na ulici*“. Objevují se tendence přechodu k tzv. postdemokracii, kdy silní aktéři často nemají žádnou politickou odpovědnost. Panují obavy že **přechodem moci**

do rukou megakorporací („pavouků-křížáků globálních sítí“) hrozí kolaps společenské smlouvy. Otázka, kdo do budoucna ohlídá velké korporace, se ukazuje být jako zásadní [9].

G lze uchopit také z filosofického hlediska. Bývá zde kritizován **nový náboženský mysticismus neoliberalních teorií** a jejich absentující kritická sebereflexe. Mnozí odmítají optimismus liberálních výhledů na „šťastnou G“ [11], ale na druhé straně i strašení přehnaně katastrofickými scénáři. Dimenze G je možné zkoumat taktéž prizmatem hodnot. **Hodnoty éry soudobé fáze G** (důraz na konkurenci, výkonnost, flexibilitu, efektivnost, neemočnost, úzkou specializaci, konformitu, hédonismus a konzum, technokraticismus a vyhraněný individualismus) přitom mohou být odvíjeny od **liberalismu v technokratické podobě** [14].

3. Globalizace na pozadí dlouhých vln

Mnozí v kontextu G skloňují **vědeckotechnickou, resp. technologickou rovinu** [1]. Globální transformace je podmíněna pokrokem vědy a techniky po II. SV. Technologické změny si vyžádaly změny v mezinárodním obchodě a dalších sférách, na to jsou napojeny změny hodnotové, politické aj. Nejenom zde je možné využít instrumentarium **inovační teorie dlouhých vln** (tzv. dlouhodobých Kondratěvových K-cyklů). Na jejich pozadí lze na soudobou G nahlížet jako na **třetí etapu ve vývoji kapitalismu** - po předmonopolním a monopolním stádiu, s politickou nadstavbou v podobě tzv. ultraimperialismu. Její nástup koreluje s racionalizační fází v rámci sestupu IV. K-vlny (fází zahájenou 1965-70). A to s analogiemi v sestupu II. vlny (cca 1870-96), kdy zesílily procesy monopolizace, koncentrace a centralizace. Nastartování III. K-vlny se omezovalo na několik nejvyspělejších zemí - je však otázkou, zda u predikované V. K-vlny se již nemusí nutně jednat o měřítko globální [7].

Koncepce dlouhých vln modeluje industriální historii sledem **čtyř dlouhých K-vln** [6]. I. K-vlna bývá datována 1780/90-1844/51 (s horním bodem obratu 1810/17) a je založená na první průmyslové revoluci. Následuje II. K-vlna v období 1844/51-1880/96 (s obratem 1870/76 jako „věk železnic“), resp. III. K-vlna 1880/96-1939/45 (s obratem 1914/17, spojovaná s tzv. technickovědeckou revolucí) a IV. dlouhá K-vlna 1939/45-původně cca 2000 (s horním obratem 1965/70, spojená s revolucí vědeckotechnickou). Období bodů obratu ekonomických dlouhých vln jsou přibližná a vztahují se k nejvyspělejší zemi či zemím. Pochybnosti panují u ukončení IV. K-vlny, resp. nástupu V. vlny, na pozadí tzv. informační revoluce a s původně predikovaným vrcholem cca 2020-30 [1]. U jednotlivých cyklů lze identifikovat nosné obory technologických změn („*tahouny*“) i centra (Británie u I. a částečně II. vlny, nebo zejména USA ve 20. století). **Body obratu ekonomických dlouhých vln** mohou být následně spojovány s **pozadím zlomových historických událostí, revolucí, válek** aj. [9].

Od konce 18. století lze vývoj kapitalistických ekonomik připodobnit k obrysům zubů pily - pomocí I. až IV. K-cyklu. Každá z vln se skládá ze dvou základních fází: **etap vzestupu** (fáze růstu, dlouhodobé expanze, tj. vzestupná část) a **fází poklesu** (období dlouhodobé deprese jako sestupná část). Čistě ekonomické indikátory fází mohou být spojovány s vývojem HDP, tempy růstu průmyslové výroby, vývojem míry ziskové, produktivity kapitálu a dalšími ukazateli v národním i mezinárodním měřítku [6]. Při interdisciplinárním zohlednění souvislostí cyklických pohybů ekonomických (fluktuací HDP atd.) se sociálními, vědeckotechnickými, demografickými, přírodními aj. procesy jsou zkoumány i cykly válečné, revolucí, třídních bojů, globální síly a hegemonie, nebo různé socio- a biorytmy [7], [9], [11].

Tzv. **inovační přístup** je významný hlavně u cyklů dešetrávajících, kde ústřední místo zaujímá dílo J. A. Schumpetera [6]. Kapitalistický ekonomický rozvoj (plozený inovačními procesy) zde neprobíhá plynule a rovnoměrně, nýbrž v periodicky po sobě následujících cyklech, kde **centrální místo zaujímají inovace**. Každému cyklu odpovídá skupina inovací, která ho vyvolala. Povaha příslušného shluku inovací implikuje i délku příslušného cyklu. Koncepce předpokládá, že každých cca **40-60 let** dochází k **zásadnímu obnovení technik a technologií**, což **otevřítá prostor pro další proměny všech společenských subsystémů** [7].

Dnešní turbulence mohou být spojovány s tzv. **formační krizí** vázanou na dobíhání dlouhé deprese v rámci dlouhé hospodářské K-vlny. Předchozí formační krize (1848, 1896, 1939-45) měly své **předehry**. Předehrou krize minulé, spojené s II. SV, mohla být Velká deprese 1929-33 a samotná II. SV představovala zlom či vyvrcholení. Délka krize, včetně předehry, činila tehdy 16 let (1929-45). Počátky aktuální formační krize, resp. její předehry je možné spojovat s událostmi let 1989, 1991 či 1998 (asijská finanční krize). Někteří se kloní až k roku 1998, neboť rozpad socialistické soustavy ekonomicky prospěl Západu a oddálil nástup krize. Pokud k tomuto roku přičteme 16 let dospíváme k přibližnému datu **2014** jako očekávanému možnému nástupu dalšího dlouhodobého V. K-cyklu s fází expanze. Pokud však vyjdeme od aktuální globální finanční krize, možný nástup **nastává až roku 2024** [7].

Současná formační krize může být delší a komplikovanější, neboť asi prožíváme **krizi rodící se globální občanské a informační společnosti**. Další technologická (informační) revoluce vytváří předpoklady pro uzavření celé industriální epochy lidstva. Není však vůbec jasné, s jakým společenským kataklyzmatem bude zlom, nebo vyvrcholení krize spojeno. Při mechanické interpretaci instrumentaria dlouhých K-vln lze nástup

další dlouhé vlny, zřejmě již nutně v globálním měřítku, očekávat cca kolem roku 2015. Kolem roku 2040 by tak nastal vrchol V. cyklu, spojený s **tzv. otevírací krizí** (minulé 1871, 1917 či 1968), které nastolují nové otázky a úkoly. Včetně **nástupu nových podob společenského uspořádání** [9], [13].

4. Scénáře soudobé globalizace

Důležitým znakem G je **silná ambivalentnost**. Identický jev tak může být současně hodnocen pozitivně i negativně, a to i u téhož jedince, nebo stejné sociální skupiny [14]. Nejednoznačnosti se týkají řady aspektů, včetně působení velkých korporací, role národních států, nadnárodních mechanismů či významu tržních principů [8]. Objevují se různé a často i kontroverzní scénáře vývoje G - např. v kontextu politických ideologií a náboženství. Oblíbené jsou úvahy o změnách paradigmatu, modernizaci, nebo **stávající krizi velkých ideologií**. Ty jsou označovány za **vyprázdňené a zaskočené akcelerující G**. Liberalismus se zde nikdy nevymaní z pasti tzv. newtonovského paradigmatu, sociáldemokratismus prožívá krizi tzv. třetích cest, konzervatismus nepřekonal rozpor mezi neoliberalními ekonomickými postuláty a konzervativními hodnotami, mnohde sílí nacionalismus. Komunismus a radikální socialismus se nevzpamatoval z pádu sovětského bloku a obvykle se omezuje na kritiku kapitalistické G. Naděje na nový systém s novými hodnotami nenaplnili ani „zelení“ [7].

Tzv. **neokonzervativní scénáře** bývají spojovány s dalšími mixy ekonomického liberalismu a neokonzervativních politik, někdy včetně nacionálních, technokratických a nedemokratických aspektů. Dále s pokračujícím atakem na odbourání sociálního státu s jeho nahrazením státem represivním, růstem polarizace a prohlubováním sociálních problémů. Někteří predikují růst náboženské nenávisti s možností civilizačního konfliktu křesťanského a islámského světa, nebo ekonomické a vojenské spory o zdroje. Pokračuje zde oslabování role OSN, hegemonistické postavení USA i různých flexibilních koalic, prohlubují se problémy EU, včetně možného rozvalu. Na druhé straně se rozšiřuje okruh konzervativních témat [10].

Optimistické jsou obvykle **scénáře liberální**. Mnozí spatřují naději ve „*společnosti znalostí*“. Vzroste úloha nevládních aj. organizací, které přebírají úkoly i odpovědnost státu, významnou roli mají hrát penzijní fondy. Stát bude zachován a bude plnit legitimační funkce. Zesílí význam individuální charity, nedostatek pracovních míst bude řešen úzkou specializací, rozvíjet se bude tzv. čtvrtý sektor. Rozvojové země budou těžit z přesunů výrob. Převládnu liberální postoje, včetně multikulturalismu, multietnicity a světoobčanství. S reformami shora je spojován **reformistický tzv. liberálně-sociálnědemokratický scénář**. Polarizace na chudé a bohaté i tlak na přírodní zdroje činí **současný model G neudržitelným**. Za důležitou je považována reforma OSN, zajištění globálních veřejných služeb i regulace finančních toků. Posíleny budou role mezinárodních organizací se zavedením globálních sociálních aj. standardů. Za ideál je často považována etická či sociální a ekologická tržní ekonomika [14].

V politikách **moderních tzv. třetích cest** je zastoupeno přesvědčení, že socialismus, minimálně v podobě spojované se státními zásahy shora, je mrtev. S tím koresponduje celkové přijetí G (včetně akceptování neoliberalního rámce) i názor, že kapitalismus se zcela transformoval ve „*znalostní ekonomiku*“. Jde o varianty liberálního komunitarismu s aspekty v podobě tzv. nového individualismu. Důležitým rysem politik je opuštění socialistického rovnostářství, včetně osvojení si liberálních idejí rovnosti příležitostí a meritokracie. Pro mnohé jde o důkaz dalšího zpochybnění socialistického charakteru moderních sociálních demokracií a stále těsnějšího příklonu k liberalismu. Jiní liberálové naopak všechny podoby „*kolektivistického*“ komunitarismu důsledně kritizují. Lidská podstata, podle nich, není jednoznačně konstituována pospolitostí a odmítají i univerzalitu spravedlnosti či primát dobra.

Stoupenci **radikálních socialistických řešení**, včetně zelených, někdy spoléhají na světovou revoluci jako řešení prohlubujících se rozporů a problémů. Tyto již nelze řešit v rámci tržně-kapitalistických mantinelů. Predikována jsou povstání marginalizovaných s možností reakce elit v podobě přenesení konfliktů na nacionalistickou, nebo náboženskou platformu, ve smyslu hledání společného nepřítele. Jiní se obávají nezvladatelného chaosu, „*refeudalizace*“ **vývoje**, včetně III. světové války. Voláno bývá po **reorientaci hodnot**. Systém se může transformovat také zdola, včetně proměn lidí. „*Nový člověk*“ přestane bažít po materiálních statcích. Zdroje z vojenské výroby budou převedeny do ekologické a sociální sféry. Vyspělé země zesílí pomoc rozvojovým. Na všech úrovních nastoupí jiné cíle než maximální peněžní zisk. Ekonomické problémy mají být vyřešeny rozvojem technologií. Člověk bude osvobozen od ekonomických starostí a klíčovým se stane využití volného času. Dojde k všeobecnému rozšíření samosprávy a systém bude decentralizovaný. Globální problémy bude řešit „*globální rada moudrých*“. Mnozí vkládají naděje do prohlubování integrace EU, včetně iluzí o směřování k socialistickým zítřkům. Na druhé straně jsou ale značně frekventované i **katastrofické scénáře** operující s ekologickou katastrofou, válkami, terorismem, ohrožením z vesmíru či technologickým experimentováním s člověkem [9], [13].

5. Civilizační pasti a globální ohrožení

Každá etapa společenského vývoje je provázána rozpory, které společnost musí řešit, nebo zaniká. Svět je však dnes daleko více propojen a lokální problémy a zásahy často mají **globální dopady a přinášejí velká ohrožení**. Na jejich řešení se musí podílet celé lidstvo. Obecně je možné řešení nadiktovat, nebo lidi přesvědčit a zapojit. Diktát je v demokraciích silně problematický, nehledě na obtíže spojené s hledáním receptů, nástroji přinucení či nesouladem se ziskovou orientací. Řešení v podobě osvěty se také nejeví jako dostačující. Mnozí varují, že lidstvo si nutnost změny uvědomí až za „bodem zlomu“, kdy již bude na řešení pozdě. Vlivem antropologických vlastností totiž **lidé vždy žili „nadoraz“ a k opuštění stereotypů chování chybí motivace**. Nevratné přírodní procesy již také byly nastartovány. Predikovány jsou pesimistické scénáře, kdy planeta Země sama obnoví rovnováhu [11].

Společnost je dynamický otevřený systém, schopný seberegulace prostřednictvím vědomé činnosti. Od momentu vzniku globálních problémů se hovoří pouze o dvou možnostech civilizace jako celku. **O cestě uvědomělé regulace** (kdy státní zásahy apod. nemohou být chápány pouze jako korekce tržních selhání, ale šířeji coby omezení přirozené expanze trhů), **nebo o jejím zániku**. V kontextu **neomezovaného ekonomického růstu** je připomínáno rozporné působení při řešení globálních problémů. Na jedné straně růst přispívá k řešení, na druhé však řešení znemožňuje a mnohé problémy sám vyvolává a prohlubuje. Po II. SV lze zaznamenat vlny „technooptimismu“ i „ekopesimismu“, s řadou konsekvencí [11].

Varování zaznívají před „**civilizační pastí**“, kdy se ideologie spotřeby a blahobytu stala páteří moderních politik - s univerzálním právem naprosto všech na blahobyt. Odpůrci kapitalismu spatřují **kořen problémů v ziskové orientaci, tržním prostředí a soukromém vlastnictví** a usilují o překonání různými směry i cestami. Další **spojují globální problémy s liberalismem, resp. s jeho kořeny v osvíceneckém optimismu, racionalismu a idejích pokroku**, které byly ztotožněny s individuálním užitekem a blahobytem [3]. Ideálem se stala víra v neomezený pokrok a **filosofie nikdy nekončící materiální a vědomostní expanze** [9]. Znakem euroamerické civilizace je **ofenzivní přístup ke světu**, s cílem jeho ovládnutí. Do protikladu jsou dávány filosofie východní, usilující o smíření člověka se sebou samým.

Vážným nebezpečím se stává oficiální scénář prohlubování evropské integrace, cestou směřování k superstátu. **Alternativy nejsou připouštěny** a jakékoli kritika je považována za nekorektní a nepřijatelnou. **Ideologie europeismu, multikulturalismu i vytváření umělého evropského národa**, nebo experimenty s „tavicím kotlíkem“ mohou vyústit v krize a krvavé konflikty typu demontáže bývalé Jugoslávie. Sílí byrokratizace a klesá akceschopnost. Brusel se stal hlavním městem světa v oblasti regulací, často ale s cílem, aby spotřebitel **neztratil víru v liberální G a volný trh**. Klíčové mechanismy jsou přitom ponechány působení trhu (s hlavní rolí velkého a nesvazaného kapitálu), které je i pilířem tzv. euroústavy [8]. Odmítnutí je obcházeno rozmělněním, nepřehledností smluv a přenosem rozhodování na nepostižitelné struktury s absencí veřejnosti. Aktuálně při nátlakových ratifikacích Lisabonské smlouvy. **Narůstají deficity demokracie** a sílí problémy bezpečnosti, vojenské i zahraniční politiky. **Oslabování EU** mohou být umocněna přechýlením Ruska od Evropy k Asii. Postmoderní politický systém EU **porušuje rovnováhu sil, ničí svrchovanost, suverenitu i tradice**. Soužití s ruskou suverénní demokracií bude přitom značně obtížné [8]. Hrozbu představují klimatické změny, kdy klima začíná zásadněji působit nejen jako přírodní, ale i společenská síla. Důležitou roli zde sehrává **antropocentrismus** chápající člověka jako střed světa a vrchol evoluce. Je **nedílnou součástí evropského myšlení a kultury**, korespondujícími s ideou tzv. pokroku, evoluce i celkově optimisticky laděného obrazu dějinného vývoje [11].

6. Konzervativní a křesťanské inspirace

Přibývá varování, že jakmile spokojený a pohodlný konzum nejenom v Evropě skončí, propuknou etnické, náboženské a historické vášně naplno. Nenzrává, v kvalitativně nových podmínkách 21. století, **čas pro odlišné interpretace vrcholů ideologického trojúhelníku industriální éry?** Tedy pro předefinování rolí hlavně tří velkých nenáboženských politických ideologií - stále **dominantního liberalismu**, dále **socialismu a konzervatismu** [3], [9], [10].

Zmátení politologických pojmů liberalismus, konzervatismus a socialismus, ale i pravice a levice, a účelová žonglování s nimi je u nás silně patrné. Přežívá nálepkování konzervativců coby zpátečníků a reakcionářů, kdy např. konzervativní postoje z 19. a počátku 20. století byly cejchovány jako prorakouské a prokatolické [3]. Nejenom u nás přetrvává **zaměňování konzervativců a liberálů**, umocněné rozporným spojením neoliberálních a neokonzervativních aspektů Nové pravice 70-80. let 20. století, či odlišnostmi konzervatismu britského a amerického. V Americe je často více liberální, s větším důrazem na svobodu podnikání a evropský klasický konzervatismus zde bývá označován jako **tradicionalismus**.

Nazývat se konzervativním politikem, nebo občanem se v neposlední řadě především na počátku 90. letch, v českých realitách, stalou módou a intelektuální visačkou. Někteří hovoří o „*drtivém vítězství formy nad obsahem*“ [3]. „**Salónní konzervatismus**“ se předváděl drahými proprietami, snobskými sešlostmi, servilností před šlechtickými tituly a taktéž „*s pravivou urputností hájenými mnohdy velmi levicovými názory*“ (blíže tamtéž). V souvislosti s konzervatismem často bývá poukazováno na pravivý způsob vnímání světa a „katolický“ pohled. Tento, obdobně jako deklarované anglosaské vzory vyrůstající z jiných kořenů, nebo obdiv ke šlechtě, **mohou v českém prostředí připadat jako cizorodé**, násilné a nepatřičné. Nicméně např. poukazy na **odlišnosti konzervatismu oproti „modernistickým“ ideologiím** (včetně jejich vzájemného potírání) jsou minimálně inspirativní [3]. Samozřejmě ne každý je stoupcem schematického ztotožnění modernity a socialismu, s nevyhnutelným vyústěním v totalitu komunismu, resp. víry, že nacionalismus nutně a vždy vede k fašismu.

Připomenout možno tradiční nepříliš velkou vstřícnost většinové české společnosti k termínu konzervatismus. A neustále patrný pejorativních nádech staromilectví, zpátečnictví a reakcionářství. A taktéž záměny s fundamentálním tradicionalismem, dogmatickým katolictvím, nebo vyhoceným nacionalismem, ale i fašismem. Slovo reakcionář má v českém prostředí trochu **jiný nádech** než např. ve francouzském myšlení. V něm termín konzervativní revoluce označuje reakcionářskou obnovu elitářského uspořádání společnosti (např. po vlně revolučního nadšení na Západě v roce 1968 či mohutných protestech proti G před několika lety). Tedy po našem konzervativce coby „normalizátor“. Na druhé straně však nemálo prvků české mentality a české kultury s konzervativními aspekty vcelku silně **rezonují** [3], [9].

Není dnes inspirativní **důraz na dlouhodobou kontinuitu, historii a tradici** (chránící slabého jedince před již učiněnými omyly), **pevnou morálku a prozíravost** (jako spojení předsudku a rozumu) nejenom u politiků, **spojení svobody s autoritou** (s nasloucháním a respektováním přirozených autorit), nebo varování před zbožštěním tzv. pokroku i snahami o extrémní rovnost a svobodu? Není pro politickou a ideologickou levici i pravici minimálně poučné **volání po přirozeném a normálním běhu věcí, po zdravém rozumu, po normální společnosti s nezbytným řádem**? Možná by neškodila ani trocha **zdravého skepticismu vůči osvíceneckému racionalismu, resp. ideologickým trikům a klamům modernity**, nebo střízlivější nahlížení na přirozenost člověka a vliv sociálních poměrů. O pokore před historií a tradicemi nemluvě. Vše při plném vědomí úskalí vytrhování jednotlivých částí hodnotových paradigmat odlišných ideologií, které často mají smysl pouze jako propojený systém. Ale právě u konzervatismu je toto „propojení“, resp. jeho ideologičnost obvykle vnímána jako nejmenší při srovnání tří klíčových politických ideologií industriální éry. Konzervativní myšlenky a hodnoty jsou přitom **vplétány do různých kontextů i historických realit** [3].

Stávající, stále liberální, západní společnost je svázána předpoklady („*elitářským konsensem systému globální monetokracie*“), o kterých se nediskutuje, které ale silně omezují možnost radikálních řešení. Konzervativní hodnoty a mechanismy, včetně úcty k národním tradicím i osvědčeným institucím ale přitom představují jednu z rozhodujících **bariér proti neoliberalní G**, resp. skutečně adekvátní odpověď na proklamované „výzvy modernizace“. Tyto podněty mohou přispět k **překonávání odcizení**, ale i probuzení a obrození Evropy atd.

Na konzervativní ideje a hodnoty se však nemusí odkazovat pouze politická pravice. Zdravý tradicionalismus a konzervatismus obecně je, ve srovnání s individualistickým liberalismem, **snáze spojitelný s kolektivistickými východisky a ideály**. Mnohdy ale kritéria nejsou zcela jasná, s termíny se zachází příliš volně a dochází k prolínání a záměnám. Někteří přitom tvrdí, že konzervativcem nemůže být nekřesťan. Ateistický „konzervativce“, vzhledem ke své světské omezenosti totiž nechápe, že na počátku všeho zla je lidská bezbožnost a náboženská zvrácenost, a stává se zde loutkou v rukou ďábla. Pohanští konzervativci jsou označeni za jednu z příčin úpadku konzervativního hnutí v celé západní civilizaci v posledním století. Jiné pohledy naopak hovoří např. o revolučních konzervativcích či **konzervativcích na levici**, včetně označování částí radikálně levicových stran za silně konzervativní.

Nalézat lze styčné plochy konzervativních a socialistických koncepcí se společným základem v **odmítání příliš individualistického liberalismu s jeho zbožštěním Trhu**. Proti této fatalistické konstrukci je stavěn jiný Rád, s důrazem na kolektivní „My“ v opozici k individualistickému „Já“. Dnes jde v první řadě o **překonání globálně vládnoucí ideologie ekonomického (neo)liberalismu**. I v levé části spektra se objevují **volání po moderních konzervativních revolucionářích**, propojujících socialistické ideály (včetně společenských forem vlastnictví) s konzervativními tradicemi, hodnotami, pevným a stabilním řádem. Např. v kombinaci s neomerkantilistickou politikou, podporou místního, národního a udržitelného ve směru procesů typu deglobalizace a jiných protitrendů soudobé neoliberalní G [11].

Poučení lze čerpat i z **tradic katolického konzervatismu**, včetně odmítání formální demokracie vyrostlé z pseudohodnot francouzské revoluce i kapitalismu (čili liberalismu) pro bezhodnotovost a ničení tradičních sociálně-ekonomických struktur [3], [9]. Katolický konzervatismus se pokouší o alternativu, resp. jiné vidění světa s nabídkou **návratů k hodnotám „harmonické“ minulosti, k dějinně osvědčenému stavovství namísto extrémů volného trhu** i všezahrnujícího direktivního plánování a přehnaného rovnostářství.

Církev přitom neopomíná ani aktuální problémy doby. V kontextu globální finanční a ekonomické krize Benedikt XVI. **varuje před růstem sobectví**. Soudobé finanční problémy někteří duchovní přijímají jako **očistění od neudržitelné chamtivosti**. Člověk podlehl konzumu a ke spokojenosti potřebuje stále více. Ze života mizí filosofický a duchovní náhled. Lidé ztratili v životě duchovní oporu i hodnoty a jejich „*bohem se staly peníze*“. Ve chvíli, kdy peníze začaly chybět, přichází zklamání. **Důsledkem finanční krize je i krize duchovní**. Kritizováno bývá také vládní nalévání peněz do ekonomik, především pomoc s cílem ochrany soukromých profitů. Duchovní apelují na **návrat ke kořenům a obnovu duchovních hodnot** v životě lidí. Krizi vnímají jako příležitost k očistění, přemýšlení i dalším žádoucím návratům.

V loňském roce proběhly zprávy o údajné aktualizaci smrtelných hříchů samotným Vatikánem [4]. Do seznamu, podle vyjádření duchovních činovníků, má být nově zahrnuta také distribuce a užívání drog, manipulování s genetickým materiálem a pokusy na lidech, zneužívání dětí a mladistvých, **znečišťování životního prostředí, nebo sociální a ekonomické křivdy**. Vedle potírání tradičních hříchů je nutno reagovat na nové, které se na obzoru lidstva objevily jako **doprovod procesů G**. Hříchem se dnes stalo také způsobování společenské nespravedlnosti, vyvolávání chudoby jiných díky vlastní chamtivosti a „*finanční obžerství*“, jako nadměrná akumulace majetků v rukou hrstky. G přináší řadu závažných problémů, kdy hlavně rozevřívá nůžky mezi bohatými a chudými. **Církev to nutí pozvednout hlas**. A taktéž diskuze týkající se role desatera přikázání, smrtelných a hlavních hříchů, nebo tzv. sociálních hříchů v moderních společnostech přispívají k nezbytné „*změně smýšlení*“.

Katolická církev disponuje bohatým souborem vědomostí o ekonomických a sociálních otázkách, obsažených v encyklikách a dalších církevních dokumentech. Katolická sociální nauka, resp. **sociální učení církve** bývá přitom někdy označované za „*nejlépe uchované tajemství katolické církve*“ [2]. Poukazovat lze na různé dimenze propojenosti a spojitosti ekonomických teorií a katolické sociální nauky. Tato může představovat orientaci i pro moderního člověka zmítaného soudobou G. Může reprezentovat také jeden z důležitých **zdrojů pro formování nové sociálně-ekonomické koncepce** pro 21. století, adekvátní procesům G [2]. Vedle křesťanských tradic by však společenské aj. vědy neměly zcela opomíjet ani inspirace spojené s dalšími náboženstvími. Málo známé jsou **názory islámu týkající se úroku**, koncepce islámského bankovníctví, včetně praktických konsekvencí atd.

Za prostudování stojí souborné a přehledné *Kompendium sociální nauky církve* [5]. Oficiální dokument, s mnoha odkazy (na papežské encykliky aj.), přináší **souhrnný a vyčerpávající výklad sociální nauky v učení soudobé katolické církve**. Ve výkladu pohledu křesťanství na společnost, ekonomiku, politiku, etické problémy (včetně hospodářské etiky), sociální změny, ale i procesy G, nebo na ochranu životního prostředí lze nalézt řadu konzervativních postojů. Např. rodina je zde vnímána jako první přirozené společenství, s manželstvím coby základem, a jako aktivní účastník společenského života; zdůrazňována je nenahraditelnost politických autorit, pevného morálního základu a ukotvení v řádu atd.

I pro nekřesťana mohou být poučná stanoviska odmítající, že křesťanská tradice někdy uznávala absolutnost a nedotknutelnost práva na soukromé vlastnictví ([5], s. 121), zdůraznění **významu prastaré formy komunitního vlastnictví i nových vlastnických forem ve světle ekonomického a sociálního vývoje** (s. 123, tamtéž), nebo apely na povinnost „*nově se zamýšlet nad univerzálním určením statků země a nezbytnost zahrnovat do toho také plody současného ekonomického a technologického rozvoje*“ (ditto, s. 122). Zdůrazňován je **význam i důstojnost lidské práce** (včetně povinnosti pracovat i práva na práci), přednosti „*práce nad kapitálem*“ (s. 185, tamtéž), nebo **pojetí práce jako práva účasti na vlastnictví** ([5], s. 188).

Pozornost je věnována novým jevům („*res novae*“) ve světě práce a ekonomické oblasti (**G ve smyslu příležitosti i rizik**), rozporným dopadům nových technologií, nebo odcizení. Církev vždy trvá na **morální dimenzi ekonomiky**, kdy ekonomická výkonnost a solidární rozvoj lidstva jsou „*... cíle neoddělitelné*“ ([5], s. 216). Nepřehlídí význam podnikavosti i ekonomických institucí sloužících člověku. Svobodný trh chápe jako společensky významnou instituci, která nicméně ale musí fungovat „*... na základě mravních cílů, které zabezpečují a zároveň vhodně vymezují prostor jeho autonomie. Představa, že poskytování všech druhů statků lze svěřovat výhradně trhu, není přijatelná ...*“ ([5], s. 225).

Značná důležitost je přikládána zásadě subsidiarity (jejímž důsledkem je participace) a solidaritě odpovídající epoše G, včetně **uznání významu státu v řadě oblastí i poukazů na omezenost tržních řešení**. Na mnoha místech *Kompendia* je čitelná **kritičnost k neřízenému trhu bez odpovídajících mantinelů, k pokračující nebezpečné financionalizaci světa** („*Finanční ekonomika zaměřená sama na sebe zrazuje své vlastní určení*“, s. 235, tamtéž), **nadměrnému konzumerismu, plýtvání i přílišné sebestřednosti a pýše liberalismu**.

Literatura

[1] **Heczko, S.:** *Nástin interdisciplinární analýzy cyklického vývoje tržních ekonomik*. Doktorská disertační práce v oboru Ekonomie. Praha, FNH VŠE v Praze 2003. Dostupné z <http://lko.nazory.cz>.

[2] **Jakab, K.; Pitekova, J.:** *Katolická sociální nauka jako jeden z zdrojů formování novej ekonomickéj teórie*. Brno, *Národohospodářský obzor*, 2006, č. 1.

- [3] **Hanák, D.:** *České konzervativní myšlení (1789 - 1989)*. Brno, CDK - Studio Arx 2007 (resp. **Sirůček, P.:** Příběh českého konzervativního myšlení (recenze a rozbor knihy **Hanák, D.:** *České konzervativní myšlení (1789-1989)*. Brno, CDK 2007, 316 stran). *Marathon*, 2008, č. 4 a 5. <http://www.marathon.webnode.cz>).
- [4] **Heger, L.:** Sedm nových hříchů? *Mladá fronta dnes - Víkend*, 22. 3. 2008.
- [5] **Papežská rada pro spravedlnost a mír:** *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2008.
- [6] **Sirůček, P.:** Standardní a nestandardní přístupy k ekonomickým cyklům (vybrané problémy). *Politická ekonomie*, 2001, č. 1.
- [7] **Sirůček, P.:** Dlouhé vlny, inovace, globalizace. *Marathon*, 2007, č. 5. <http://www.marathon.webnode.cz>.
- [8] **Sirůček, P.:** Globalization in the Light of Megatrends and Long Waves. *Marathon*, 2007, č. 2. <http://www.marathon.webnode.cz>.
- [9] **Sirůček, P.:** Rozpory a perspektivy globalizace. *Marathon*, 2007, č. 3. <http://www.marathon.webnode.cz>.
- [10] **Sirůček, P.:** Živé konzervativní myšlenky mrtvých (i českých) mužů (doplnění a recenze textu **Šetek, J.:** Vlastenec a ekonom František Ladislav Rieger. *Marathon*, 2008, č. 4 a recenze dalších publikací). *Marathon*, 2008, č. 4. <http://www.marathon.webnode.cz>.
- [11] **Sirůček, P. a kol.:** *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie (vývoj - současnost - výhledy)*. Slaný, Melandrium 2007.
- [12] **Sirůček, P.; Džbánková, Z.:** Racionalita a etická dimenze v ekonomických teoriích (vybrané problémy). *Ekonomie a Management*, 2006, č. 3.
- [13] **Sirůček, P.; Heczko, S.:** Globalizace - vybrané teoretické aspekty. *Ekonomie a Management*, 2006, č. 4.
- [14] **Švihlíková, I.:** *Politické aspekty globalizace*. Doktorská disertační práce v oboru Politologie. Praha, FMV VŠE v Praze 2006.

Soudobá globalizace ve světle Kompendia sociální nauky církve

Jaroslav Šetek (setekj@seznam.cz)

Příspěvek představuje Kompendium sociální nauky církve (Papežská rada pro spravedlnost a mír, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2008, 534 s., ISBN 978-80-7195-014-1). Publikaci text zasazuje do kontextu úvah o současné postindustriální epoše, resp. do kontextu analýzy rozporů soudobé akcelerující globalizace. A to včetně krize duchovních hodnot či možných inspirací z křesťanských konceptů a tradic.

1. Východiska pro vydání Kompendia

Předchozí papež Jan Pavel II. rozvinul a rozpracoval bohaté dědictví katolické sociální nauky zveřejněním tří rozsáhlých encyklik *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* a *Centesimus annus*. Tyto encykliky představují základní etapy katolického pojetí dané problematiky. Jeho nástupce Benedikt XVI. plně pokračoval v nastolené směrnicí katolické sociální nauky. Jako příklad lze uvést úryvky z článků 26, 31 b a 28b encykliky *Deus caritas est* ze dne 25. prosince 2005:

“Chudí prý nemají zapotřebí charity, nýbrž spravedlnosti. Skutky charity by (podle marxistů) měly pro bohaté představovat způsob jak se vyhnout nastolení spravedlnosti. Ve skutečnosti se ale jedná o nelidskou filozofii. Člověk žijící v přítomnosti je obětován molochu budoucnosti, jejíž faktická realizace zůstává přinejmenším pochybná. K utváření lepšího světa se přispívá výhradně tím, že se koná dobro teď, osobně, se zánícením, všude, kde je to možné, a bez ohledu na stranické strategie a programy.

Nikoli stát, který by reguloval a řídil všechno, je tím, co potřebujeme, nýbrž takový stát, který by na základě principu subsidiarity velkodušně uznával a podporoval iniciativy pocházející od různých společenských sil.”

Trvalý zájem o člověka žijícího ve společnosti vedl k tomu, že církve nastřádala bohaté naukové dědictví, které mají kořeny v Písmu svatém, zejména v evangeliu a v apoštolských spisech, a které dostávalo svůj tvar počínaje již církevními otci a velkými učiteli středověku.

2. Charakteristika Kompendia v rámci sociálního učení katolické církve

V duchu sociálního učení Jana Pavla II a Benedikta XVI. vydala Papežská rada pro spravedlnost a mír souhrn dokumentů *Kompendium sociální nauky církve* jako celistvé zpracování katolického sociálního učení. Dimenze slova “sociální” je v rámci *Kompendia* značně rozsáhlá, týká se všech aktuálních problémů světové populace (pojetí slova sociální jako společenský, ale i jako tíživý potřebující výraznou pozornost). Výraz “sociální nauka” pochází od papeže Pia XI., čímž označuje nauku týkající se sociálně významných témat. Toto učení se rozvíjelo v církvi od encykliky *Rerum novarum* papeže Lva XIII. Prostřednictvím magisteria papežů a biskupů, a ve společenství s nimi.

Ve své podstatě se jedná se o rozsáhlé dokumenty textů ze sociální nauky katolické církve. Dokumenty dávají nahlédnout do úsilí katolické církve aktivně promýšlet problematiku sociálních ekonomických, politických a právních vztahů. Z tohoto důvodu si studia *Kompendia* vyžadují interdisciplinární přístup společensko-vědních oborů teologie, filozofie, religionistiky, sociologie, politologie, psychologie, ekonomie, etiky, deontologie, oborů práva (pracovního, sociálního zabezpečení, rodinného, trestního, mezinárodního) aj.

Při studiu se nalézají v počátku každé kapitoly informace o ideových východiscích dokumentů, po nichž následují důsledné rozboru celospolečenské problematiky, která se soustřeďuje na témata vzbuzující pozornost v současném celosvětovém společenství, tedy i v postindustriální realitě soudobé české společnosti.

Kompendium samotné přináší na začátku souhrn zkratk, včetně zkratk biblických knih, dopis kardinála Angela Sodana a prezentaci dokumentu. Následuje *Úvod*, dvanáct (dále členěných), kapitol tvořících tři části dokumentu, dále *Závěr* a nezbytné rejstříky.

Podněty k promýšlení např. soudobé krize rodiny se nachází v pasážích druhé části dokumentu. Stejně tak se zde nalézá analýza problémů na trhu práce, tj. důstojnosti lidské práce, sociálních a ekonomických práv pracujících a principu solidarity. Text se zaměřuje i na vztahy etiky a ekonomiky, na povahu ekonomických institucí a jejich fungování. Stranou nezůstává ani politická oblast, kde se dokument dotýká základů, na nichž má být budována obec, institucí demokratického politického systému či vztahů státu a náboženské komunity.

Hlavní odkaz *Kompendia* spočívá v důrazu na službu občanské společnosti, ke které jsou zavázáni taktéž křesťané. Stranou nezůstává ani problematika věnovaná mezinárodní integraci a rozvoji mezinárodní spolupráce. Středem pozornosti jsou taktéž vysoce aktuální otázky globálních problémů lidstva, tj. životního prostředí, energetiky, nerovnoměrného ekonomického růstu, válečných konfliktů a mezinárodního terorismu.

Kompendium potvrzuje, že křesťanská víra není soukromou záležitostí jedinců. Přestavuje dimenzi, kterou lze spatřovat v dílech prospěšných celosvětovému společenství, tj. že člověk má přednost před jakýmkoli politickými, nebo ekonomickými cíli. Historie učí, že svoboda a důstojnost člověka jsou do značné míry závislé na uspořádání hospodářského a sociálního systému, kterým se rozumí soubor rámcových podmínek, v nichž se uskutečňuje hospodářský proces a sociální pohyby. Lze přitom konstatovat, že většinou neprávem se katolickým etikům hospodářství dřívějších staletí vyčítá “statičnost” jejich učení, neboť chtěli každému zajistit takové místo v sociálním a ekonomickém systému, které bylo dáno jejich původem a stavem.

3. Počátky krize duchovních hodnot a současná postindustriální společnost

Datovat počátky krize duchovních hodnot, které se prolínají do všech stránek života ve společenství není jednoduché. Významní filozofové, vědci náboženství a kulturní činitelé současné doby tvrdí, že soudobá civilizace prožívá krizi duchovního rozměru. Názory na vznik, genezi a příčiny této krize se přitom různí. Podle některých filozofů ochořela evropská civilizace již v antice, a to počínajíc Sókratem, kdy se filozofie vydala cestou racionalismu. Odklonem od člověka se přestala zajímat o hledání smyslu lidského života, neboť se opustil sofistický postulát, že “člověk je mírou všech věcí”. Evropská civilizace tak byla zavlečena do slepé uličky a dnešní civilizační krize. K svérázným představitelům tohoto názoru se řadil Friedrich Nietzsche.

Celé století po první průmyslové revoluce se věřilo, že technika je pro člověka jenom dobrodíním. Éra dvacátého století již touto iluzí netrpěla. Svědčí o tom názory některých filozofických myslitelů. Např. podle Jana Patočky byla I. světová válka vyvrcholením první a druhé průmyslové revoluce, podle Martina Heideggera panství racionality, techniky a vědy rodí člověka bezdomového. Tato bezdomovost spočívá v tom, že se člověku vytrácí původní smysl domova, tj. místo, kde je v komunitě svých blízkých.

Novodobý člověk chce rozumem zvládnout, řídit, usměrňovat a řídit veškeré přírodní a společenské procesy ve svůj prospěch. Zpětnou vazbou však je, že svět původně lidské dimenze se stal technickým, kde se uvažuje pouze technicky. Svět člověka se zredukoval na objekty a věci, které mají funkční charakter. Tak se stalo, že současný typ společnosti s přívlastkem např. postindustriální zapomněl na člověka, jehož postavení a vážnost se měří prostřednictvím věcí, jejichž míra vlastnění je mírou vážností člověka. V tom spočívá neštěstí přeměny původně lidského světa ve svět profánní: energie, zisku, dobývání, vlastnění, spotřebování, využití, prospěchu - tedy světem účelu.

Z výše uvedených důvodů si položíme otázku: Jaký je vztah mezi etikou, sociální a ekonomickou dimenzí? Společensko-vědní disciplíny zabývající se těmito problémy se jeví jako zcela nezávislé a jenom obtížně spojitelné [3]. Ekonomické a sociální problémy byly řešeny po celá staletí v rámci filosofie, a jsou s etikou neoddelitelně spjaty (blíže tamtéž).

4. Jaká měla být současná epocha, kterou analyzuje Kompendium ?

Soudobý světový sociálně-ekonomický systém prochází při svém fungování určitými základními stavy. Nepochybně těmi hlavními faktory, ovlivňujícími jeho funkční strukturu, jsou ekonomické procesy. Jedná se zejména o procesy globalizace ([7]) a polycentrismu. Obecným problémem při charakteristice těchto procesů je realita, že uvedené procesy probíhají částečně objektivně a tím ovlivňují prostředí světového hospodářství s jeho jednotlivými subjekty. Zároveň jednotlivé společensko-ekonomické subjekty na základě míry poznání těchto procesů se snaží implementovat normy do systému světového hospodářství, které mají ekonomické procesy ovlivňovat - buď je podporovat, a nebo brzdit.

Různé kombinace typů prognóz světového ekonomického a sociálního systému v různých obdobích daly vzniknout etapizaci globálního prognózování, jejichž geneze se datuje cca od 60. let 20. století, kdy začíná start celosvětových výhledů do budoucnosti. Vývoj generací lze časově rozčlenit mezi tři základní časové horizonty [8]: 1. generace - přelom 60. a 70. let 20. století, 2. generace - přelom 70. a 80. let 20. století a 3. generace - polovina 90. let 20. století.

První generace začíná studií H. Kahna *Rok 2000 - Rámec pro úvahy o nejbližších třiceti letech* z roku 1967, jejíž teoretický koncept přijímá nejstarší futurologická organizace - Světová federace studií o budoucnosti. Teoretický koncept Kahna rozvinula Světová federace studií o budoucnosti světovou optimistickou prognózu na budoucnost bez podstatných kvalitativních změn, kdy světové populaci přes značné obavy z termojaderného konfliktu je přisuzována politická a hospodářská stabilita. Na druhé straně z iniciativy vlivných západoevropských politiků a vědců vzniká koncem 60. let 20. století v evropském regionu slavný a známý Římský klub a na americkém kontinentě např. koncepty: Anny a Paul Ehrlichových (*Lidstvo, zdroje a životní prostředí*), Forrestra (*Dynamika světa*), Meadowsových a spol. (*Meze růstu*) aj.

Výše uváděné prognostické koncepty první generace předpovídají, že růst světové populace a spotřeby, spolu s jejím vyvolaným náporům na přírodní zdroje a fyzické prostředí, vede lidstvo do záhuby, jejímž důsledkem bude náhlý úbytek obyvatelstva a bídná životní úroveň těch, kteří přežijí (blíže [7] aj.).

Druhá generace globálních prognóz z přelomu 70. a 80. let 20. století začíná se vznikem instituce Interfutures pod patronací OECD a Brandtovy komise věnované sporu "Severu a Jihu". V této prognostické generaci je protiklad mezi katastrofickou budoucností a soběstačností společností ponechán v pozadí. Důvodem k tomu byla okolnost, že zvolený časový horizont - přelom tisíciletí je příliš blízký a během období prvních deseti let třetího tisíciletí, se neobjeví žádné neřešitelné problémy.

Třetí generace prognóz z počátku 90. let aplikují ve značné míře simulační modelování a exaktní matematicko-statistická instrumentaria. Dokladem aplikace těchto metod jsou prognostické studie jako: *Globus 2000, Komplexní ekonomická perspektiva do roku 2000* (EHK OSN), *Naše společná budoucnost* (mezinárodního týmu pod vedením norské premiérky H. G. Brudtlandtové, [7]).

Současně s těmito pracemi vyšla velká řada specializovaných studií mezinárodních organizací typu Světové banky, OECD, Mezinárodní organizace pro potraviny a zemědělství. Mezi nejvýznamnější autory této generace patří dvojice I. Carsson a S. Ramphal, kteří za období 1992-95 vypracovali publikaci *Naše společné sousedství*, kde kladou za strategický cíl řešení adekvátní vypořádání nadnárodních struktur tváří v tvář budoucímu vývoji většiny globálních problémů, zejména problematiky války a míru a budoucnosti člověka vzhledem k měnící se hierarchii hodnot lidské společnosti.

Výše uvedené generace futurologických a prognostických studií za období posledních čtyřiceti let 20. století potvrdily, že budoucnost globálních problémů lidstva na začátku nového tisíciletí bude odrážet oblasti všelidských sociálních, ekonomických, eticko-humanitárních a kulturních aspektů rozvoje lidské civilizace. Tímto se bude projevovat a prohlubovat rozpor mezi typy společností konzumní a chudoby. Tento rozpor může dospět i ke celosvětovému konfliktu (prognóza sociologa teorie konfliktu Ralfa Dahrendorfa). Lidstvo nespasí ani pokrok či věda, ani politické revoluce, ale pouze kolektivní naděje, kterou mu přináší křesťanství.

Tvrdí to papež Benedikt XVI. ve své nové encyklice *Spasení v naději* (*Spe Salvi*), kterou zveřejnil Vatikán 30. listopadu 2007. Dokument o rozsahu osmdesát stran je zaměřen na teologické posouzení křesťanské naděje v posmrtný život. Kriticky ale probírá konkrétní období dějin lidstva, zejména novodobým formám šíření ateismu, který podle něj vedl k největším krutostem, jež civilizace poznala. Papež vidí dva zásadní historické milníky, které tento úpadek přinesly: Velkou Francouzskou revoluci a proletářskou revoluci inspirovanou myšlenkami Karla Marxe. Uznává sice, že obě revolvy byly odpovědí na hlubokou nespravedlnost své doby, kritizuje ale Marxe za expanzi ateismu 19. a 20. století. "A není náhodou, že tato myšlenka vedla k největším formám krutosti a pošlapávání spravedlnosti," soudí hlava katolické církve. Nynější encyklika, tedy papežský okružní list

adresovaný všem katolickým věřícím na celém světě, je druhým dokumentem tohoto typu, který papež Benedikt XVI. od svého zvolení na Svatý stolec v roce 2005 napsal.

5. Nejzávažnější problém současnosti - terorismus jako nová podoba vedení války (podle Kompendia)

Rozpadem bipolárně rozděleného světa nastal nesmírně příznivý obrat od dlouhodobé konfrontace k dialogu a posléze i k trvale se prohlubující spolupráci mezi bývalými rivaly. Zánikem hrozby bipolární konfrontace zmizelo nebezpečí hrozby masivního konfliktu mezi dvěma koalicemi, zato se však objevila řada nových rizik vyplývajících především z nestability a nejistot na regionální, ale i celosvětové úrovni. Avšak žádný z konceptů těchto generací nezaměřil pozornost na hypotézu, že závažným globálním problémem lidstva při startu nového tisíciletí se stane otázka terorismu v globální dimenzi. Vývoj za období posledních deseti let 20. století mohl plně tuto hypotézu potvrdit, když v přelomu roku 1989 a 1990 bylo teroristickými útoky přímo postiženo 74 států a incidenty se odehrály v dalších 60 zemích. Plně se tato hypotéza potvrdila za velmi reálnou teroristickými útoky na USA ze dne 11. září 2001, kdy terorismus se stal globálním problémem lidstva.

Mohly být teoretické koncepty užitečné pro včasné varování? Přestože žádný z teoretických konceptů futurologie a globalistiky nevytvořil za poslední tři desetiletí minulého tisíciletí hypotézu, že mezinárodní terorismus se stane globálním problémem lidstva, ustanovily se však obavy ze sílících rozporů mezi konzumní typem společnosti Západu se světem s převládající chudobou. I tyto rozpory současného světa jsou zde analyzovány.

6. Zhodnocení významu Kompendia ve světle soudobé globalizace

Doba, ve které žijeme, je svou povahou velkým společenským přerodem, a proto je dobou nutně kontroverzní. Soudobá globalizace je přitom velkou výzvou i rizikem [7]. Hledání konsensu v pohledu na uplynulý vývoj vyžaduje velkou dávku trpělivosti, vzájemné tolerance a ochoty k naslouchání. Proto lze současnost charakterizovat vysokým stupněm diferenciací, kdy se náboženské instituce (a to nejen katolické) staly prostředními v tom smyslu, že nepatří ani do soukromé sféry, ani do struktur státu či ekonomiky. V demokratickém politickém systému, kde je garantována náboženská svoboda, získávají náboženské instituce taktéž charakter dobrovolných sdružení. Nejenom v tom lze spatřovat důležité důsledky jak pro instituce samotné, tak pro místo náboženství v životech moderních jedinců 21. století. Bližší seznámení s *Kompendiem* je přitom velmi poučné. Pro každého.

Literatura

- [1] **Benedikt XVI.:** *Encyklika Deus caritas est (Bůh je láska)*. 25. prosince 2005.
- [2] **Benedikt XVI.:** *Encyklika Spe Salvi (Spasení v naději)*. 30. listopadu 2007.
- [3] **Dušková, I.; Džbánková, Z.** (2005): *Etická dimenze institucionálních změn (vybrané problémy)*. Praha, Oeconomica - VŠE v Praze 2005.
- [4] **Hoffner, J.:** *Hospodářský řád a hospodářská etika*. Směrnice katolického sociálního učení, 1995.
- [5] **Hanuš, J.:** *Náboženství v globální občanské společnosti*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008.
- [6] **Papežská rada pro spravedlnost a mír:** *Kompendium sociální nauky církve*. V italském originále: *Compendio della dottrina sociale della Chiesa*. Citta del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana 2004.
- [7] **Sirůček, P. a kol.:** *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie (vývoj - současnost - výhledy)*. Slaný, Melandrium 2007.
- [8] **Šetek, J.:** Ekonomické a sociální dopady skupinového zla terorismu. *Marathon*, 2007, č. 6. <http://www.marathon.webnode.cz>.

(text je příspěvkem na pracovní seminář „Duchovní a další dimenze soudobé globalizace“, který se uskutečnil 25. 4. 2009 na TF JČU v Českých Budějovicích)

„Duchovní“ rozměr globalizace

Jan Zeman (janzemanekolog@atlas.cz)

Otázka duchovního rozměru globalizace je dosti ožehavá. Podíváme-li se na proces globalizace, jak probíhá v současné kapitalistické podobě u nás i ve světě, ocitneme se nejspíš na pochybách, zda vůbec nějaký duchovní rozměr globalizace má. Jejím Bohem je Zlaté Tele, které sice vítězně táhne po světě, ale žádného ducha nemá a hlavně zanechává za sebou stále větší spoušť. Stávající globalizace se naplňuje hromaděním stále většího bohatství v rukách nepatrné menšiny a rostoucí bídou stále větší většiny obyvatel. Bída má dva rozměry: materiální a duchovní. Materiální bída se, měřena počtem obyvatel zemřelých hladem, bídou, na následky pití závadné vody a na běžně léčitelné nemoci, podle odhadů OSN snižuje, leč i nadále postihuje stovky miliónů obyvatel, zejména rozvojových, ale také milióny občanů vyspělých zemí. Jestliže trend materiální absolutní bídy není jednoznačný, pak růst duchovní bídy v ČR i ve světě je neoddiskutovatelný. I mnozí neprivilegovaní lidé přestávají myslet a soucítit s druhými. Oddávají se pozlátku konzumerismu a hloupnou.

Symbolem globalizace je bezdomovec, člověk zbavený domova a odsouzený s podobnými vydědenci živořit na ulici, být vděčný za pár zbytků ze stolu jiných, za možnost přespat v páchnoucím kanále, odsouzený na pomalou smrt v alkoholovém opojení spíše dříve než později. Má ale svobodu „chcípnout jak prašivý pes“, pokud ho ale dříve nezabije někdo z „normální“ společnosti, třeba jen proto, že pohled na trosku lidské bytosti útočí na zbytky svědomí. Může to postihnout kde koho. Ztráta střechy nad hlavou může odstartovat rychlý spád devastace. Během dvou tří měsíců se normální člověk naučí žít jako bezdomovec a změní se natolik, že už není schopen vrátit se do normálního života. Čest výjimkám.

Pastoušky pro chudé byly kdysi zrušeny jako přežitky starých bědných dob, s nimi i domovské právo. Socialismus je nepotřeboval a nová demokracie pro své méně šťastné, dle některých méně přizpůsobivé spoluobčany nahradila rozsáhlé sociální jistoty děravou sociální sítí a pod ní svobodou spát pod mostem. Teda, pokud to konstrukce mostu umožňuje. Za to si může bezdomovec hrdě zaspívat: „*Já, občan Spojených států, (zvaný troska) si můžu za to, že jsem bezdomovec a že jsem se nestal prezidentem!*“ V USA tomu bezdomovec i věří. Svoboda vymývat mozky je tam nejdál.

Nijak dobře na tom ale není ani normální občan. Nutí ho pracovat stále rychleji, štvát se, štvát se i uštvat se, konzumovat často bez rozmyslu a účelu, honit se po požitcích a na podstatné věci zapomínat. I když se občan honí a nejednou i uhoní, je v první řadě vystaven stále větší nejistotě, zda nepřijde o práci, zda se nestane přebytečným, zda mu jeho nemalé úsilí o svou kvalifikaci bude vůbec co platné, zda neskončí v lepším případě jako pomocný dělník a v horším jako bezdomovec na ulici či ve slamě a zda ho nízká mzda při rostoucí drahotě vůbec užití. Společnost ho vychovává k úctě ke svobodě a k demokracii, kterou ale vesměs v praxi nepociťuje. Její výše je obvykle dána obsahem jeho peněženky nebo konta. Solidarita se ve společnosti i mezi lidmi dole vytrácí. „Nelíbí se ti nabízená nízká mzda? Podívej, jak málo pracovních míst se v kraji nabízí! Výrobu také můžeme odsunout do zemí s levnou pracovní silou!“

Svět je prý malý, díky elektronické síti, ale současně jsou si lidé stále více vzdáleni. Pociťuje se všeobjímající šikana komerční reklamou, která údajně dbá o potřeby občana, fakticky o konto svého sponzora. Je těžké se jí bránit. Můžeš si sice vybrat mezi dvaceti televizními kanály, ale ono to vyjde plus minus nastejno. Ne jinak je tomu s výběrem mezi stovkou rozhlasových stanic. Podobně v tisku vládne vesměs bulvár, pasoucí se na cizím neštěstí, černá kronika a aféry celebrit i politiků, normální život nechce znát, hrdinou je sadistický vrah. Běda tomu, kdo ho bere vážně. Ohlupuje občana, gumuje mu paměť i svědomí. Na historii zapomeň! Bylo to 40 let temna. Zapomeň i na Československo! Zapomeň na starou dobrou kulturu. Také kultura je postmoderní a tu dřívější rádi zapomeneme. Kultura nemá hranice. Kulturu může dělat kdokoliv. Kulturu je moderní škvár!

Dříve se lidé bavili sami. Později je bavit odnaučili. Má je bavit televize. Téměř za všechno si přeče, občane, můžeš sám. Můžeš prý za to, že jsi se stal v práci přebytečným, můžeš prý za to, že jsi neměl na neúměrně zvýšený nájem a přišel o střechu nad hlavou, můžeš za to, že záchraná sociální síť je děravá jako cedník, můžeš za to, že ti v džungli civilizace zdivočel potomek, můžeš samozřejmě i za to, že jsi štván touhle podivnou společností neodolal lákadlu herny, alkoholu, cigaret, drog či bordelu. Parazituje na tobě bankéř, prodejce realit, majitel herny i podvodník, pod ochranou demokratického státu, jak jinak. Stát se chová prapodivně, chrání v první řadě nejruznější podvodníky a poklonkuje mocným tohoto světa, neskládá účty v Praze, ale za oceánem. Ale jaké jste zvolili, občane, poslance, takovou máte vládu. Je jen vaše chyba, že jste si vybrali podvodníky a hochštaplery, že vám údajně svobodní novináři pomluvili nebo zatajili ty, kdo za vás neprivilegované bojovali a chtějí i nadále bojovat či že vás otrávil na tolik, že jste se rozhodli jim to dát najevo bojkotem voleb. Ten je ale nijak nebolel, volby jsou platné, byť se jich neúčastnila polovina voličů. Nyní mohou v klidu rozebírat sociální stát, utahovat opasky. Chudým brát, bohatým dávat, střední třídu drtit.

Stále Tě, občane, něčím straší: vysokou kriminalitou, hrozbou nezaměstnanosti, povinností splácet hypotéky, komunisty, terorismem. Teroristou není samozřejmě automobil ani pan trh ani pan dolar ani ti, kteří jejich

jménem vraždí. Teroristé jsou tam kdesi za horami a kdyby nebyli, tak bychom si je museli vymyslet. Kde by si své nemravné zisky nahrabali zbrojaři, kdyby nebyl nepřítel. A víš ty, jak by se zvýšila nezaměstnanost?

Prý si můžeš vybrat místo bydlení. Samozřejmě, v závislosti na výši svého konta. Můžeš bydlet jen tam, kde seženeš práci. Tam obvykle trpíš šikanou auty. Řekneš, je to silné slovo, vždyť se už také bez auta neobejdeš (dost možná tam nemáš ani slušnou veřejnou dopravu), je to otázka prestiže a na procházky po ulicích plných aut se netešíš. Jsou poněkud nebezpečné, hlučné, stresují a smrdí. Máš-li dost peněz, můžeš se odstěhovat do suburbia. Problém je, že tam odtud budeš muset pro kdeco daleko dojíždět a pohonné hmoty jsou stále dražší.

Už ani příroda není, co bývala kdysi, je nějaká dosti zplundrovaná a také počasí vyvádí čím dál tím víc. Po řádění toxických imisí řádí tu obří povodně, tu tajfuny, tu rekordní sucha. I ledovce tají a moře stoupá, byť to jistý ekonom popírá. Naši přátelé u moře mohou skončit ve vodě. Celkem vzato, nikdo si s tím neví rady, nejčastěji se vzývá Bůh pokrokové techniky nebo se strká hlava do písku. Pak je tu pár fanatiků, kteří jsou prý horší komunistů a ohrožují slušnou společnost. Ropy je zřejmě přes všechna ujišťování nedostatek, neboť její cena se prudce zvyšuje a o to víc je třeba bojovat o její zbylá ložiska. Že nám nepatří? Nevadí! Bojujeme přece za svobodu a demokracii až do usmrcení posledního domorodce od ropných ložisek. Kam by přišla prosperita, kdyby ropa nebyla pro naše žíznivá auta a letadla!

Za svým životem se raději moc neohlížej, mohlo by to bolet. Tvůj rodný dům zbourali, protože překážel stavbě dálnice. Místo tvého kouzelného údolíčka zeje díra povrchového lomu. Na místě tvých dětských her prosperuje hypermarket, tam zase postavili továrnu a tady zase hernu. Heslem dne je: „*Po nás potopa! Planeta na jedno použití!*“

Celkem vzato, odcházíš spát s hlavou vymytou stejně jako se ve středověku chodilo s hlavou vymytou od inkvizice. Pokud Tě ale kat od ní neodvedl na hranici. Tehdy jsi ale musel ovládat desatero zemědělských řemesel. Tehdy jsi musel vědět, kde věci začínají a kde končí. Z kazatelny ti mozek vygumovali jen na půl. Dnes málo kdy tušíš, kde věci začínají a kde končí. Dnes mimo věci pracovní můžeš být naprostým hlupákem. Konečně, kdo moc ví, rád rebeluje a to je nedemokratické. Duchovní rozměr globalizace? Kde je? Z televize slyšíš: „*Zle je!*“ Ukradli snad sochu tatíčka Masaryka, zakladatele Československa, které naši demokraté rozbili? Ale kdeže! Stalo se něco mnohem strašnějšího než krádež sochy zakladatele státu. „*V noci zloději ukradli sochu Pána Boha moderního světa. Zloději ukradli Zlaté Tele!*“

O autorech:

Ing. Zuzana Džbánková, Ph.D., Praha (dzbank@vse.cz) - ekonomka a filosofka; orientuje se na etickou a morální dimenzi ekonomických teorií a problematiku institucionálních aspektů podnikání a podnikatelskou etiku; publikuje v odborném tisku; vyučuje na Fakultě podnikohospodářské VŠE v Praze a spolupracuje s dalšími VŠ

Ing. Stanislav Heczko, Ph.D., Praha (heczo.stanislav@seznam.cz) - interdisciplinárně orientovaný ekonom a prognostik; pracoval v řadě institucí a VŠ; působí na Fakultě sociálně ekonomické, UJEP v Ústí nad Labem a na VŠE v Praze; autor řady studií a učebních textů, publikuje v odborném tisku; student Teologie křesťanských tradic na Institutu ekumenických studií při Evangelické teologické fakultě, UK v Praze

Doc. Ing. Pavel Janičko, CSc., Praha (Janicko.pavel@cmkos.cz) - ekonom a expert ČMKOS (Sociálně-ekonomické oddělení); působil na několika VŠ (např. na Fakultě národohospodářské VŠE v Praze), nyní vyučujícím na Policejní Akademii ČR, spolupráce s VŠFS aj.; publikuje v denním i odborném tisku; příspěvek vznikl s využitím materiálů L. Tomana (Makroekonomické oddělení ČMKOS)

PhDr. Roman Míčka, Th. D., České Budějovice (roman.tf@seznam.cz) - odborný asistent na Katedře teologické etiky, sociální etiky a etického vzdělávání na Teologické fakultě Jihočeské univerzity; zabývá se zejména vztahy mezi politikou, ekonomii a náboženstvím, teologiemi pozemských skutečností, americkým politickým katolicismem, sociálním učením církve a sociální etikou (www.romanmicka.net)

RSDr. Ján Mišovič, CSc., Praha (misovic@tf.jcu.cz) - sociolog; působil v oblasti výzkumu veřejného mínění, např. v Sociologickém ústavu AV ČR; zabýval se míněním o národnostních vztazích a náboženství či názory na vstup ČR do euroatlantických struktur; publikuje v odborném tisku; autor knih „V hlavní roli otázka“ (2001), „Víra v dějinách zemí Koruny české“ (2001) a spoluautorem (s M. Tučkem) publikace „Pohled české veřejnosti na elity působící v politice a ekonomice“ (2003); vyučuje na TF JU, VŠPSV a na VŠFS

Doc. Ing. Pavel Širůček, Ph.D., Praha (sirucek@vse.cz) - teoretický ekonom a politolog; orientuje se především na komparace ekonomických teorií a dějiny sociálně-ekonomických učení; hlavní publikační aktivity v oblasti dlouhých vln, dějin sociálně-ekonomických učení, politické analýzy a prognózy a různých učebních textů; působí na VŠE v Praze a spolupracuje s různými institucemi (<http://nb.vse.cz/~sirucek>)

Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D., Ržavá (setekj@seznam.cz) - ekonom a personalista; publikační aktivity zaměřuje na problematiku terorismu, vzdělávání, různé oblasti sociální politiky a na významné postavy sociálně-ekonomického myšlení, především českého; pracoval ve státních institucích a na několika VŠ; nyní vyučujícím na Teologické fakultě Jihočeské univerzity a Národohospodářské fakultě VŠE v Praze; spolupráce s CEVRO aj.

Ing. Jan Zeman, CSc., Praha (janzemanekolog@atlas.cz) - kritický ekonom a ekolog; pravidelně publikuje v denním i odborném tisku; autor knihy „Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje“ (Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2002 - též viz recenzi in Marathon, 2003, č. 6); příležitostně glosuje aktuální politické dění, ekonomické a ekologické problémy a perspektivy moderní civilizace ve sbírkách básní